

CSÁTH GÉZA

HORVÁTÉK

Színjáték három felvonásban

Személyek

HORVÁT KÁLMÁN gimnáziumi tanár
HORVÁTNÉ a felesége
MÜLLER nyugalmazott tanár, Horvátné apja
IGAZGATÓ
IGAZGATÓNÉ
PATAKI JÓZSEF tanár
PATAKINÉ a felesége
MAYER LÁSZLÓ százados
VÁRKONYI főhadnagy
SIMON tiszthelyettes
BUKVICS TOSKO földbirtokos
VARGÁNÉ lakásadónő
MÁRI szobalány
JEAN inas
JULIETTE szobalány
ISKOLASZOLGA
RADICS gimnazista
BOLTOSINAS
POSTÁS
NAPSZÁMOSOK

Személyek

HORVÁT KÁLMÁN

Huszonnyolc éves gimnáziumi tanár. Szőke ember. Az első felvonásban kis bajuszt visel, és oldalt választja el a haját. A másodikban teljesen borotvált az arca, és a választék közepén van. A harmadikban is borotvált, de a választék oldalt a régi helyre kerül. Járása, egyénisége fiús, gyerekes. A harmadik felvonásban komolyabb, és a mozdulatai is lassúbbak, érettebbek, beszéde is lassúbb. Az első felvonásban szürke kockás ruhát visel, amelynek szabása elárulja, hogy készen vették. A második felvonásban kitűnő szmoking feszül rajta. A harmadikban jó kétsoros zöldes angol szövetrocha.

HORVÁT NÉ

Huszonhat éves. Az első felvonásban piros színű fehér babos pongyola van rajta. A másodikban túldíszített sárga selyem estélyi ruha. A harmadikban fekete otthoni pongyola. Az első felvonásban kontyra csavarja a haját. A másodikban túl nagy estélyi frizurát visel. A harmadikban a fejtetőn konty és köröskörül betétes fodorban van a haj.

MÜLLER

Hatvanéves. Igen sovány, sápadt ember, de bajuszát festi. Ritka és rövidre nyírt őszes haja felfelé van fésülve. A fejtető kopasz. Emiatt fejének felső vonala előlről félkör alakú. Rózsaszín kockás ing. Ugyanígyen színű bő mandzsetták, amelyek körben vannak gombolva nagy rézgombbal. Ruhája szürke és bő. Fekete csokornyakkendőt visel. Cipője cúgos. Nadrágja rövid, úgyhogy leülésnél piros csíkos krémszínű harisnya kilátszik. Ezüst óralánc.

IGAZGATÓ

Ötvenéves. Középtermetű. Középen elválasztott szürke, dús haj. Magyaros, de nem kipedert bajusz. Erős szemöldök. Barnás arcszín. Az első felvonásban szürkés utcai ruhát visel, de mellénye rövid, úgyhogy kilátszik az ing nyelve. Ugyanígy a második felvonásban, ahol igen hosszú zöld ferencjósát visel. Lánca arany. Cúgos cipő. Petőfi-gallér fekete csokorral.

IGAZGATÓNÉ

Negyvenhat éves. Lilásszürke selyem estélyi toalett sok csipkével.

PATAKI JÓZSEF

Harmincéves. Kissé pisze ember. Igen egészséges arcszíne van. Ferencjósában.

PATAKINÉ

Huszonnyolc éves. Egyszerű, fehér batisztruha, amely a nyakon kicsit ki van vágva. Csinos és finom asszony. Komoly, de mindamellett érzékinek látszik.

MAYER LÁSZLÓ

Harmincnegyzet éves. Kissé kopott ember, de nagyon kihúzza magát. Kis bajusza hegyesre kipederve. Haját a füle fölött előrefésűli félkörben a homlok felé. Fekete haja a közepén van elválasztva. Atilát visel.

VÁRKONYI

Harmincéves. Sovány, magas ember. Igazi elegancia van a mozdulataiban. Angol bajusz. Igen magas gallért visel.

SIMON

Huszonhárom éves. Kövéres, későn érő fiú. Bajusza igen gyér. Az egyes szálak nagy művészettel vannak bajuszpedróval összegyűjtve. Igen gyakran nevet. Csak az orra alatt, alig nyitott szájjal mondja: Hehe. Ezalatt az arca nem változik.

BUKVICS TOSKO

Ötvenéves. Földbirtokos. Kövér ember. Pirosbarna arc. Gyér, rövidre nyírt körszakáll, gyér fekete bajusz. Igen erős, elbizakodott hangon és bunyevácosan beszél tele torokkal. Mély e-vel nevet; ezt a hangot nem az ajkaival, hanem a torkában képezi. Fekete lüszterruhát visel fehér mellénnyel és vastag aranylánccal.

BADICS

Felfésült hajú, igen komoly, sápadt fiú. Kabátujja rövid, úgyhogy a mandzsettából sok kilátszik. Gyakran igazgatja a mandzsettáit. Nadrágja gondosan vasalt. Szemüveget visel.

MÁRI

Csinos, piros arcú, 13-14 éves falusi lány. Fehér rékli, sötétkék, erősen keményített kartonszoknya. Csíkos vörös-sárga vastag kötény. Koszorúba font gyér szőke haja van. Szoknyája alig ér térdén alul.

JEAN

Jóképpű, tizenhét éves parasztfiú. Kopaszra van nyírva.

JULIETTE

Sovány, kacér szobalány. Púderezzi magát. Fekete ruha és fehér melles kötény.

ISKOLASZOLGA

Negyvenéves, vörösseszőke, erőteljes, egykedvű ember.

VARGÁNÉ

Harmincöt éves, erőteljes, szőke, kacér nő.

BOLTOSINAS

Tizenkét éves, nagy fülű, sápadt kisfiú, szalmakalappal.

Első felvonás

Horváték hálósobája. Reggel fél nyolc. Horvát az asztalnál ír. A felesége még az ágyban fekszik. A férfi fölkel, s lábujjhegyen a könyvszekrényhez megy. Kivesz egy könyvet. Lapoz benne, aztán visszateszi. Újra kiveszi, és becsukva a szekrényt, az asztalhoz viszi igen óvatos, lassú mozdulatokkal. Közben odapislog az ágyra, hogy nem ébresztette-e föl a feleségét. Az asszonymnak csak a feje látszik a párnák közül. Horvát újra belemerül az írásaiba. Azután megnézi az óráját és csönget. Mári nagy zajjal nyitja ki az ajtót.

HORVÁT (*felháborodottan*): Pszt! Ne fordítsd föl a házat! Hozd be a reggelit!

Mári *el*.

HORVÁT (*csóválja a fejét, odamegy a felesége ágyának a lábához, és mosolyogva nézi az alvó asszonyt, aki fölnyitja a szemét, s dörzsölni kezdi az egyiket a bal öklével*): Felébredtél, Pirikém?! Ez a haszontalan Mári ébresztett föl, ugye?

HORVÁTNÉ (*nyafogva*): Igen. Pedig olyan jól aludtam.

HORVÁT: Jól aludtál, fiacskám? (*Az ágyra ül.*)

HORVÁTNÉ: Jól.

HORVÁT: Nohát akkor jó reggelt kívánok! (*Megcsókolja kétszer cuppanósan. A két csók között ritmikus szünet.*)

MÁRI (*behozza a reggelit, és rájuk pislog*): Tessék a reggeli, tekintetes úr. (*El.*)

HORVÁT: Fiam, én sietek reggelizni, mert ma nyolckor van órám.

HORVÁTNÉ: Tudom: szombaton és kedden nyolckor.

Horvát sietve asztalhoz ül, tölt magának kávé, zsemlét aprít bele, s tele szájjal enni kezd.

HORVÁTNÉ: Sokat dolgoztál már ma?

HORVÁT: Nem volt időm. Mire felöltöztem, hat óra volt. Átjavítottam tíz dolgozatot, és csak azután írhattam egy keveset.

HORVÁTNÉ: De ugye azért kész leszel a munkával karácsonyra?

HORVÁT: Mindenesetre készen leszek. (*Öltözik.*)

HORVÁTNÉ (*öltözik*): Istenem, csak ez sikerüljön, Kálmán. Alig várom azt az időt, amikor az uram híres ember lesz. Az első díjat, Kálmán, a te munkádnak kell megkapnia. (*Fésülködik, de csak úgy hevenyén, egy kis kendővel köti be a haját, pongyolát húz és papucsot.*)

HORVÁT: Azt én is szeretném, és elhiheted, hogy mindent elkövetek.

HORVÁTNÉ (*az íróasztalról fölvesz egy lapot*): Magyarország geológiája. Írta Horvát Kálmán gimnáziumi tanár... Istenem, valahányszor elolvasom ezt, mindig fáj, hogy ebből egy betűt se tudok megérteni.

HORVÁT: Sose bánd, fiam. Majd ha készen leszek, elmagyarázom neked a legfőbb dolgokat. No, de megyek. Kefélj meg, kérlek, egy kicsit. (*Mandzsettát húz. Babrál az asztalon.*)

Horvátné csönget. Mári megjelenik.

HORVÁTNÉ: Adj ide a kefét, nem látom sehol. Miért nincs a szekrény tetején?

MÁRI: Mert a tekintetes asszony levette tegnap, és a mosdóra tette.

HORVÁT: Ejnye, mit nyelvelsz?

HORVÁTNÉ (*keféli a férjét*): No, most fordulj meg. Hol találsz te, fiam, most sarat, nem tudlak megérteni. (*Leguggol és vakarja, keféli a nadrágszárat.*)

HORVÁT: Azt én se tudom!

HORVÁTNÉ: Na, készen vagy.

HORVÁT: Hát akkor szervusz, édesem! Tizenegykor hazajövök. Szervusz. (*Hosszú csók.*)

HORVÁTNÉ: Igaz, fiam, el ne felejtsem. Mára nincs már pénzem.

Szünet.

HORVÁT: Nincs pénzed?

HORVÁTNÉ: Két nappal elszámítottam magam. Ma szeptember 29-e van.

HORVÁT: Tyúha! Ez már baj.

HORVÁTNÉ: Nincs neked se?

HORVÁT: Bizony nincs. (*Kiveszi a tárcát, keresgél.*) Ötvenhárom krajcárom van.

HORVÁTNÉ: Hát akkor nem tudom, mit eszünk ma ebédre.

HORVÁT: Ez az utolsó cigarettám, látod, erre most rágyújtok, és útközben kieszelek valami jót.

HORVÁTNÉ: Jó, jó, de mindjárt kell ám a pénz.

HORVÁT: A levest szívesen elengedem, tudod.

HORVÁTNÉ: Hát akkor majd délben hozunk húst, és friss borjúszeletet csinálok. Jó?

HORVÁT: Igen, és csemegének szőlőt veszünk.

HORVÁTNÉ: Jó, jó, de honnan fogsz pénzt szerezni?

HORVÁT: Kölcsönkérek Pataki Jóskától öt forintot elsejéig.

HORVÁTNÉ: És ha neki sincs?

HORVÁT: Akkor nem tudom, mit csinálunk... Lesz neki, lesz neki.

HORVÁTNÉ: No jó, de akkor siess haza a hússal. Itt a sarkon vedd Kovácsnál. Mondd meg neki, hogy szépet adjon, mert kicsavarom a nyakát.

HORVÁT: Jó, fiam (*rágyújt*), úgy lesz.

HORVÁTNÉ: Pá!

Megsimogatják egymást. Horvát el. Horvátné visszaül az asztalhoz, elővesz egy újságot - a négyoldalas reggeli vidéki lapot -, és olvasni kezd, azután csenget.

MÁRI (*megjelenik*): Tessék!

HORVÁTNÉ: Tedd föl ezt a tejet újra. Kihűlt már.

MÁRI (*szó nélkül megfogja a lábost és viszi. Meztelen lábával nyitja ki az ajtót. Visszakiált*): Egy ifiúr van itt!

Horvátné kimegy az ajtóhoz.

BADICS *(hangja)*: Kezeit csókolom!

HORVÁTNÉ: Jó napot!

BADICS: A dolgozatokért jöttem, kérem alássan.

HORVÁTNÉ: Ja igen, mindjárt. *(Visszajön a szobába.)*

Badics megjelenik az ajtóban, de kívül marad.

HORVÁTNÉ: Hányadik osztály?

BADICS: Hatodik.

HORVÁTNÉ: Hatodik? Hát maga már hatodikos?

BADICS: Igenis. *(Mélyen elpirul.)*

HORVÁTNÉ: Hány éves?

BADICS: Tizenöt.

HORVÁTNÉ: Ez nagyon szép. Csak tizenöt éves, és már hatodikba jár.

Badics a mandzsettáját igazgatja a bal kezén, mert lecsúszott, mivel ebben a kezében egy csomó könyvet tart.

HORVÁTNÉ: Tessék!

BADICS: Köszönöm szépen. Kezeit csókolom: *(Mélyen meghajlik.)*

HORVÁTNÉ: Isten áldja meg!

Mári behozza a gőzölgő tejeslábast. Horvátné tejet mer magának. Csengetés. Móri kiszalad.

MÜLLER *(érces hangja kint)*: A tekintetes úr már elment? No jó, azért bemegyek. Szervusz, kislányom! *(Belép.)*

HORVÁTNÉ: Kezét csókolom, tatuska!

Müller homlokon csókolja a lányát.

HORVÁTNÉ: Na, üljön le nálunk, tatuska. Tessék ide!

MÜLLER: Köszönöm, fiam. *(Leteszi szürke bohém kalapját és botját.)*

HORVÁTNÉ: Hogy van?

MÜLLER: Örülök ennek a szép őszi időnek *(köhög)* és köhögök. Különben elég jól érzem magam. *(Cigarettát szor egy kopott kis faszelencéből.)*

HORVÁTNÉ: Lám, ha ilyeneket tesz. Hát nem megtiltották magának a dohányzást az orvosok?

MÜLLER *(lassan beszél)*: Az orvosok, fiam, úgy rendeznék be a világot, hogy minden a lehető legjobb és legszebb volna. *(Elbeszélésszerűen.)* Például nekem azt mondják, hogy egyem jóízűen, aludjak sokat, korán fekvődjek le és efféle bolondságokat. Én pedig nem tudok jóízűen enni, nem tudok sokat aludni, nem tudok korán lefeküdni, és bármint csűrőm-csavarom a dolgokat, hát csak a feketekávé meg a konyak esik jól, meg az éjfél utáni lefekvés. Bajos már ilyen korban megváltoztatni az életet. Nagyon bajos.

HORVÁTNÉ: Nem helyes, hogy a tatuska nem tesz semmit az egészsége érdekében. *(Reggelizik.)*

MÜLLER: Hagyjuk ezt, fiam. A nyugdíjamból? Inkább azt mondd meg, hogy hogyan vagytok ti. Nincs kilátás unokára, fiam?

HORVÁTNÉ: Ugyan tatuska! *(Eltakarja az arcát, nevet.)*

MÜLLER. Azt hiszem, attól meggyógyulnék, ha meglátnám első unokámat. *(Töröli a szemét és a szemüvegét.)* Hehehe... hehe...

HORVÁTNÉ. Meg aztán azt is mondták a tatuskának, hogy nem volna szabad olyan hangosan beszélnie. Ezzel is erőlteti magát.

MÜLLER: Megszoktam, fiam. Erről nem lehet leszokni. Aki harminc esztendeig a világtörténelmet és a magyarok történetét adta elő, annak a hangja hozzáedződik a nagy eseményekhez. Emlékszel, fiam, amikor a francia forradalomról beszéltem a hatodikban, azokon a napokon minden reggel egy nyers tojást ettem. Attól aztán úgy dörgött a hangom, mint egy forradalmi szónoké.

HORVÁTNÉ: Nemhiába mindig imádták is tatuskát a diákjai.

Szünet.

MÜLLER: Mit csinál az urad?

HORVÁTNÉ: Köszönöm, jól van. Dolgozik a munkáján. Meg most az iskolában is több dolga van. Tudja, tatuska, az idén a nyolcadikban osztályfőnök.

MÜLLER: Nem tudod, hányan vannak az idén a gimnáziumban?

HORVÁTNÉ: Kálmán azt mondja, ha jól emlékszem, hogy háromszázhuszonketten. Igen: háromszázhuszonketten.

MÜLLER: Mikorára készül el a könyvével?

HORVÁTNÉ: Azt mondja, hogy karácsonyra.

MÁRI *(be)*: Tekintetes asszony, kérem, egy ember hozta ezt.

HORVÁTNÉ: Add ide! *(Felbontja.)*

Mári el.

HORVÁTNÉ *(elolvassa)*: Váltóintés.

MÜLLER: Melyik bankból?

HORVÁTNÉ: Az általánosból.

MÜLLER: Mennyire szól a váltó?

HORVÁTNÉ: Háromszáz forintra. *(Sóhajt.)* Nem értem, Kálmán olyan pontosan betartja a terminusokat, sohasem feledkezik meg a váltóról.

MÜLLER: Bizonyosan tudta, de nem volt pénze.

HORVÁTNÉ: No, az igaz, éppen ma fogyott el a pénzünk.

MÜLLER: Jómagam is gyöngén állok. Az ember, amikor fiatal tanár, azt hiszi, hogy harminc évi szolgálat után nem fogja tudni elkölteni a kétezer forintját. Mire aztán elmúlik a harminc év, annyi adósságot csinált, hogy a fizetése vagy a nyugdíja le van tiltva erről-arról, s marad neki annyi *(kedélyesen)* az élésre, mint amennyije harminc év előtt volt.

HORVÁTNÉ: Kálmán is azt mondja, hogy csak azért siet a munkájával olyan nagyon, hogy kikecmeregjünk ezekből a váltókból. Szerényen él, s mégis a száz forintból minden hónapban elmegy húsz-harminc váltórendezésre. Ha meg törlesztést is kívánnak, akkor kapkodunk fűhöz-fához, és sült krumplit vacsorázunk. No, de ha készen lesz a Kálmán könyve, és megnyeri az Akadémia száz aranyát, ami egész biztos, akkor kifizetünk nyolcszáz forintot, a többi váltót egy banknál átírjuk egy nagy váltóra, és élünk, mint hal a vízben.

MÜLLER: Mennyi is az adósságotok?

HORVÁTNÉ: Kétezeröttszáz.

MÜLLER: Harmincéves koromban nekem se volt több. Akkor írtam meg a Zrínyi és Frangepán című drámámat. Azt hittem, hogy ki fog húzni a csávából. Kaptam is nyolc babérokoszorút, rengeteg tapsot, előadták itten, Zomborban, Orosházán, Szatmáron, Veszprémben, és összesen százharminc forintot láttam belőle. Ez pedig elment. Ssssty!

Szünet.

MÜLLER: Mi hír az öreg Máncsról?

HORVÁTNÉ: Semmi.

Szünet.

MÜLLER: Tőle kellene pénzt kérni.

HORVÁTNÉ: Mondtam én már sokszor Kálmánnak. De azt válaszolta, hogy ezt az egyet nem teszi. Ha már olyan jó gyámja volt neki, kitaníttatta, gondját viselte, nem fog neki alkalmatlankodni tovább. Hiába mondom én Kálmánnak, hogy biztosan adna, hiszen olyan gazdag ember, Kálmán azt mondja, hogy ez nem volna ízléses dolog, ez visszaélés lenne a gyámja jóságával. És igazat is adok Kálmánnak, mint mindig. Látja, tatuska, ő olyan okos, jó ember, annyira tudja, mi a jó és helyes, hogy szó sem lehet másról, mint amit ő mond.

MÜLLER: Ebben az egyben nincs igaza Kálmánnak. Sokszor megmondtam neki.

HORVÁTNÉ: Kálmán azt mondja, nem is tellene öröme olyan pénzben, amelyet nem ő szerzett. S én sem bánom, szívesen összehúszom magam, meg dolgoztatok házi varrónővel, és magam díszítem a kalapjaimat, csak hogy úgy legyen, ahogy Kálmán kívánja. Tudja, tatuska, nem képzelem, mennyire irigyelnek engem a barátnőim, hogy olyan jól élünk az urammal. A múltkor azt mondja nekem Patakiné: „Te Piri, ti ketten már közmondásossá lesztek a városban: úgy szeretik egymást, mint a Horváték.” És az igaz is, az uram nélkül nem megy sehova, ha nincs órája, hazasiet, sétálni megyünk, elmond nekem mindent...

MÜLLER: Boldogult édesanyád is arról ábrándozott, hogy én ilyen férj legyek. Megpróbáltam, de nem ment. Kálmánnak a természetében van ez, neki nem kell erőltetnie a dolgot.

HORVÁTNÉ: Tudja, tatuska, éppen úgy szeretjük egymást, sőt még jobban, sokkal jobban, mint a mézeshetekben.

MÜLLER: No, ezt én nem tudom, fiam, megérteni. Hiába is mondod nekem. De hát isten éltesse benneteket, én örülök ennek legjobban. Csak már látnám az unokámat! *(Szemét töröli.)*

MÁRI *(bekiált)*: Tekintetes asszony, kérem!

HORVÁTNÉ *(kimegy)*: No, mi a bajod? *(Félig csukva hagyja az ajtót.)*

Künn Horvátné és az iskolaszolga hangja.

Zavaros szünet.

HORVÁTNÉ: No mi az, János bácsi?

ISKOLASZOLGA: A tekintetes úr azzal küldött, hogy mindjárt jön. Tessék csomagoltatni, mert utaznak. Meghalt a tanár úr gyámapja.

HORVÁTNÉ: Jézus Mária! *(Félig rémült hang, de van benne örömsikoltás is.)*

MÜLLER: Mi az, fiam? Mit mond? *(Fölkel és lassan az ajtóhoz megy.)*

HORVÁTNÉ: Mindjárt jön?

ISKOLASZOLGA: Igen.

HORVÁTNÉ *(bejön)*: Tatuska! *(A vállára borul.)*

MÜLLER: Mi lelt, fiam?

HORVÁTNÉ: Meghalt a Kálmán gyámapja. Most üzent az iskolaszolgával. Utazunk a temetésre. Istenem, mennyi pénzünk lesz! Mári, Mári, szedd ki a szekrényből a fekete ruhámat, és keféld ki!

MÁRI: Igenis!

HORVÁTNÉ: Jaj, tatuskám, ha nem szégyelleném magam, örülnék és táncolnék, mert gazdagok leszünk. Annyi pénzünk lesz!

MÜLLER: Hát ezt ne tedd, fiam, mert Kálmán rossz néven veheti.

HORVÁTNÉ: Igaza van, tatuska. Igaza van. Nem szabad semmi örömet mutatni.

MÁRI *(hoz egy fekete ruhát)*: Ez az, tekintetes asszony, kérem?

HORVÁTNÉ: Ez, ez. *(Végigmustrálja.)* Itten varrd föl a zsinórt *(a szoknyaaljára mutat)* - egy kis fekete cérnával.

MÁRI: Igen. *(Kiviszi.)*

MÜLLER: Mondd csak, mennyire is becsülték az öreg Mánics vagyonát?

HORVÁTNÉ: Nem tudom. Megérhet a földje háromezrezer forintot.

MÜLLER: Kérdés, hogy rátok hagyta-e. Az ilyen agglegényeknél sose lehet tudni. Kiderülhet, hogy egy régi gazdasszony a főörökös, a többit a kapucinus barátok és kórházak között osztja el, nektek pedig alig jut valamicske. Nem lehet azt sohase biztosan tudni. Várjátok meg szépen, míg minden kiderül.

Szünet.

HORVÁTNÉ: Nohát én egészen biztos vagyok benne, hogy ránk hagyott mindent.

HORVÁT *(megjelenik az ajtóban. Pár pillanatnyi csönd. Fekete, magas, fátyolos cylinderben és fekete kesztyűben van. Ezek a ruhadarabok kirínak a többi közül. A színen levők nem tudják, hogyan viselkedjenek. Utána egy boltosinas jön dobozokkal)*: Szervusztok! Tegye csak ide. *(Pénzt ad; a mozdulat nagyzó.)* Ez a magáé. Elmehet. *(Az inas el.)* Szervusz, tata! *(Gyászos komolysággal fog kezét Müllerral.)*

HORVÁTNÉ: Nohát, mondd el, fiam!

HORVÁT: Hát, kérlek szépen, ugye itt volt János?

HORVÁTNÉ: Itt volt.

HORVÁT: Azt mondta, hogy szegény jó gyámapám meghalt?

HORVÁTNÉ: Igen, mondta.

HORVÁT: Amint bementem az iskolába, a közjegyző írnoka már várt engem, hogy a közjegyző haladéktalanul kéret az irodájába. Bejelentem az igazgatónak, helyettest küld az osztályomba, megyek a közjegyzőhöz: „Ön Horvát tanár?” „Igen, én vagyok.” „Kérem, foglaljon helyet.” És elmondta, hogy szegény jó gyámapám tegnap délután meghalt a militicsi tanyáján, és a zombori közjegyzőnél van a végrendelete, és ma délután temetik. Én vagyok az általános örökös. És most, fiam, készülj, mert Szabadka felé indulunk fél tizenkettőkor. Délután negyed négyre ott vagyunk. Már táviratoztam, hogy legyen kocsi a zombori állomáson. Azonkívül mindjárt hoznak egy bőröndöt, abba majd csomagolhatsz.

MÁRI: Kérem szépen, most hozta ezt egy inas. *(Igen finom sárga bőrtáskát tesz az asztalra.)*

HORVÁT: Tedd csak oda! *(Hanyagul beszél.)*

HORVÁTNÉ. Hitelbe vetted?

HORVÁT: Nem. A közjegyzőt megbízta a hagyatéki ügy rendezésével. Véletlenül éppen ott volt Blau. Mindjárt följánlott ezer forint kölcsönt. Itt van! *(Kiveszi a tárcáját. A piros terítés abroszon szétnyílik a kopott kis tárca sok bankóval.)*

HORVÁTNÉ: Látja, tatuska, megmondtam. Az én előérzetem nem csal. Jön János, és mondja, hogy meghalt szegény jó gyámapád. Mindjárt mondom tatuskának, érzem, hogy mindenét ránk hagyta. Éppen ilyen bizonyos, hogy te fogod megnyerni az akadémiai díjat is.

HORVÁT: Jó, hogy szólsz. A munkámat elzárom. Elutazunk, ne heverjen itt az asztalon. *(Az íróasztal legalsó fiókjába dobálja a papírokat.)* Mi ez itt? *(A váltóintést fölveszi.)*

HORVÁTNÉ: A bankszolga hozta.

HORVÁT: No, ezt mindjárt rendbe hozzuk. Ennekem ne küldözzessenek a nyakamra ilyen cédulákat.

ISKOLASZOLGA *(belép)*: Alászolgája, kezét csókolom! *(Gramofont hoz.)*

HORVÁT: Jó, hogy jön, János. Tegye csak azt oda. Úgy ni. Ide jöjjön. Hallgasson ide. Ezzel elmegy a bankba. Mondja, hogy Horvát tanár küldi. Azt a váltóját, amelyik ezen a papiroson fel van írva, adják oda magának. Maga pedig ad érte háromszáz forintot. A váltót pedig idehozza. Megértett?

ISKOLASZOLGA: Igenis, tanár úr kérem! *(El.)*

HORVÁT: Siessen!

HORVÁTNÉ *(a gramofont nézi)*: Most vetted ezt, fiam?

HORVÁT: Igen. Eszembe jutott, amint elmentem Reiner előtt, hogy múltkor, mikor meg-néztük, mondtad, mennyire szeretnél egy gramofont. Hát én beszóltam, hogy küldjék haza. Persze, most nem muzsikálhatunk; majd ha a gyász hónap letelt. Addig tedd csak oda a varrőasztalra.

MÜLLER: És ez mi? *(A dobozra mutat.)*

HORVÁT: Ez *(bontogatja)* Pirinek apróság, amit többször úgy mondott, hogy kellene. Egy aufzacc, egy cukortartó, egy japán morzsalapát morzsakefével. Ugye, fiam, ezeket mondtad?

HORVÁTNÉ: Igen. *(Hozzásimul.)*

HORVÁT *(szedegeti ki)*: Gyufatartó az asztalra. *(Mári, aki behozta a ruhát, szájtátva bámul.)* Díszebb gyufatartó. Azután egy kis doboz, gomboknak, apróságnak. Emlékszel, mennyire tetszett ez neked?

HORVÁTNÉ: Igen, fiam.

HORVÁT: Azután két kis majolika tál a falra. Hozd csak be a szerszámos ládát! Ezt mindjárt fölakasztjuk. Emlékszel, megbeszéltük: az egyik ide, a másik amoda jön.

Mári el.

HORVÁT: Azután egy arcképalbum. A családi arcképeket majd átrakod ide. Az a régi album már úgys nagyon kopott. Azután egy arcképállvány a tatuska arcképének. Ezt mindjárt át lehet vinni a tiszta szobába.

HORVÁTNÉ: Igen, fiam! *(Átmegy vele.)*

MÁRI *(bejön)*: Tessék!

HORVÁT: Gyere, tartsd csak! *(Fölszögezi a két tálat. A pesztra tartja a szögesládát és a kalapácsot.)* Így ni. Jó lesz, ugye?

HORVÁTNÉ *(közben visszajött)*: Nem, egy kicsit följobb... Így jó.

HORVÁT *(elkészül a másodikkal is)*: Viheted. Azután egy levélmérő. Erre is szükség volt. *(Az íróasztalra teszi.)* A patentvasaló, amelyet annyira dicsértél. Más nincs. Mindent megvettem, amit előjegyzésbe vettünk. Látod? *(Mutatja a tanári jegyzőkönyvben.)*

HORVÁTNÉ: Igen, minden itt van.

HORVÁT: De még egy pont van itt. A tatuskát Abbáziába küldeni. Kedves tatuska, most egy szót se fogsz szólni, hanem még ma elutazol Abbáziába. Nesze, itt van kétszázötven forint. Ezzel elmegy. És ha szükséged lesz pénzre, írni fogsz. Ameddig jólesik, ott maradsz. Nem, egy szót se, tatuska, mert megharagszom rád. Így ni, tedd el jól.

MÜLLER: Köszönöm, gyermekeim. A hálátlanságot ugyan nem szabad bűnnek tekinteni, hanem igenis szabálynak *(köhög)*, amely alól lehetnek kivételek, de ez a túlságos jóság talán szükségtelen is, mert nem vagyok én olyan nagyon beteg.

HORVÁT: Ne protestáljon tatuska! Nekem dr. Iványi azt mondta, hogy nincs ugyan semmi baja, de egy kis déli nap alaposan rendbe hozná a köhögését. Csak menjen mindjárt. Nem szabad késni egy napot sem. Annál hamarabb jöhet haza. Pá, a viszontlátásig! *(Kituszkolja.)*

MÜLLER: Pá, édeseim! *(Mindkettőjüket megcsókolja.)*

HORVÁT: De még ma elmenjen! És holnapután írjon ám Abbáziából!

MÜLLER: Isten veletek, drágáim! *(Csókolózás.)*

HORVÁTNÉ: Jól mulasson, tatuska. *(Kikísérik. Visszatérve a szobába, Horvát és Horvátné összeölelkeznek, és soká úgy állnak.)* Édes Kálmánkám, látod... *(Majdnem sírva fakad.)*

HORVÁT: Szegény jó gyámapám. *(Azt hiszi, hogy nem az öröm miatt könnyezik, hanem a gyámapja miatt.)* No, de sietnünk kell. Fél tíz. Tíz óráig helyettesítenek. Írnom kell az igazgatónak. Kétnapi szabadságra van szükségem, mert a temetés miatt Zomborba kell utaznom.

HORVÁTNÉ: A gimnáziumban nem tudják még?

HORVÁT: Nem.

HORVÁTNÉ: Nohát képzelem! *(Össze csapja a kezét és kinyújtózik.)*

HORVÁT: Csak Pataki Jóska tudja. Vele útközben találkoztam. Te, emlékszel, másfél órával ezelőtt itt, ezen a helyen azt mondtam neked, hogy Patakitól fogok öt forintot kölcsönkérni?

HORVÁTNÉ: Emlékszem. *(Szepeg a nevetéstől.)*

HORVÁT: Öt forintot, én, Pataki Jóskától! Hiszen életében nem volt egy csomóban ennyi pénze!

HORVÁTNÉ: Mennyi ez? Olvassuk csak meg, fiam!

HORVÁT: Minek?

HORVÁTNÉ: Mégis jó tudni.

HORVÁT: Száz, kétszáz... ötven.

HORVÁTNÉ: Az lehetetlen!

HORVÁT: Én is azt hiszem, hogy elvesztettem belőle valamennyit.

HORVÁTNÉ: Olvasd csak meg még egyszer!

HORVÁT: Száz, kétszáz, és öt darab húszkoronás. És itt a zsebemben is van még négy forint. *(Kiszórja.)*

HORVÁTNÉ: Hogy lehet ez? Ebből elvesztettél.

HORVÁT: Számítsuk csak össze. Váltótörlesztésre küldtem háromszáz forintot. Háromszáz. *(Fölírja.)* Tatuskának Abbáziára kétszázötven forint. Az iskolaszolgának adtam három forintot, Reinernél fizettem harmincöt forintot, a cylinder tíz, a kesztyű kettő, a táska tizenennyolc, a gramofon száznegyven forint. Adjuk össze. Nyolc és öt az tizenhárom és három az tizenhat. Egy meg négy az öt, meg egy az hat, meg három az kilenc, meg öt az tizennégy. Marad egy, meg egy az kettő, meg kettő az négy, meg három az hét. Az annyi mint hétszáznegyvenhat forint. Ezt levonva az ezerből, az annyi mint kétszázötvennégy. *(Megdöbbenek, de csak egy pillanatra.)* Eszerint nem vett el semmi. *(Zsebre dugja a pénzt.)* No, te most siess öltözni. Én meg megírom az igazgatónak.

HORVÁTNÉ: Igen, fiam! *(Leveti a pongyolát, fölhúzza a fekete szoknyát és kimegy.)*

HORVÁT *(lázasan ír. Azután abbahagyja, fölugrik, és zsebre dugott kézzel körüljárja a szobát, megfogdossa a kirakott, újonnan vásárolt holmit, belenéz a bőrtáskába, megszagolja, majd újra az íróasztalhoz ül, és folytatja az írást. Kopogás):* Szabad. No, mit szóltak a bankban?

ISKOLASZOLGA *(be):* Azt mondták, mondjam meg a tanár úrnak, hogy nem is volt az olyan sürgős.

HORVÁT: Igazán? No látja, kár volt sietni. De most már mindegy. *(Bedobja a váltót az egyik fiókba. Kopogás.)* Tessék!

Igazgató belép.

HORVÁT: Á, kedves igazgató úr! *(Fölkel.)*

Iskolaszolga mélyen meghajlik és elsomfordál.

IGAZGATÓ: Szervusz Kálmán! *(Kezet fognak.)* Kettős kötelességet jöttem teljesíteni. Az egyik kötelesség szomorú, a másik öröndetes. A szomorú kötelesség a családotban előfordult gyászeset, gyámapád váratlan halála fölött érzett őszinte, baráti részvétem kifejezése. A másik gratuláció, amely mint egy nagy vagyon egyetlen örökösének jár ki neked. Fogadd, kedves barátom, őszinte jókívánságomat.

HORVÁT: Hálásan köszönöm, kedves direktor úr, mind a kettőt. Parancsolj, foglalj helyet.

Igazgató leül.

HORVÁT (*csönget*): Egészen váratlan volt szegény jó gyámapám halála. Semmit sem tudtunk róla, hogy beteg lett volna. Igazi egészséges falusi ember volt. Sohasem láttam ágyban feküdni. Érthetetlen, mi történhetett vele.

IGAZGATÓ: Nem a guta?

HORVÁT: Valami ilyesfélének kellett történnie, mert a nyáron azt írta, hogy az egészsége kitűnő.

IGAZGATÓ: Biztosan ez lesz, a guta.

MÁRI (*be*): Tessék, tekintetes úr!

HORVÁT: Pardon! (*A sarokba vonul Márival.*) Szaladj csak át a cukrászdába, és hozzál valamilyen jó konyakot. (*Az igazgató hátrafülel.*) Nesze öt forint. Siess! Húzzák ki a dugót. Mondd, hogy a legfinomabbat adják.

MÁRI. Igen. (*El.*)

HORVÁT: Várj csak!

MÁRI (*megáll, visszafordul*): Tessék!

HORVÁT: Mit fogsz mondani?

MÁRI: Hogy a legfinomabbat adják.

HORVÁT: De mit?

MÁRI: Kó... kó... valami kó...

HORVÁT: Konyak!

MÁRI: Konyak!

HORVÁT: Mondd magadban, amíg oda nem érsz!

Mári el. Horvát visszajön, leül.

Kis kellemetlen szünet.

HORVÁTNÉ (*felöltözve belép. Régimódi, vállban buggyos ruha*): Á, milyen kedves vendég! Jó napot, igazgató úr!

IGAZGATÓ: Kezét csókolom! (*Kezet fog.*) Éppen arról beszéltünk Kálmánnal, hogy gyámatyjának sajnálatos halálesete milyen váratlanul jött.

HORVÁTNÉ: Kálmán gyámapja, ha jól tudom, sokat betegeskedett, szegény.

HORVÁT: Nem fiam, rosszul emlékszel. Egészséges tanyai ember volt, aki sohasem feküdt ágyba.

HORVÁTNÉ: Ezt nem tudtam. De hát akkor mi baja lehetett?

IGAZGATÓ: Valószínűleg gutaütést kapott. Ez a leggyakoribb, ha hirtelen halálról van szó.

HORVÁTNÉ: Ez a legvalószínűbb.

Mári belép.

HORVÁTNÉ: Hozd csak ide!

Mári becsomagolt üveget ad oda. Horvátné elveszi. Fölkel. A másik szobába megy.

Kis kellemetlen szünet.

IGAZGATÓ: Neked, kedves barátom, ugyebár most szükséged van egy kis szabadságra?

HORVÁT: Igenis, igazgató úr! Éppen most akartam neked írni. Egy óra múlva indulunk. Utazunk a temetésre. Esetleg csak holnapután jövünk meg. Ha lennél kedves a helyettesítést elintézni.

Horvátné konyakot és kis borospoharakat hoz be.

IGAZGATÓ: Hát nézd csak, kedves Kálmánkám! Adok én neked egyheti szabadságot, hozd rendbe a dolgaiddat, amint neked az időbeosztás leginkább megfelel, és azután egy hét múlva jelentkezz.

HORVÁT: Igen. Nagyon köszönöm. Ezenkívül engeddd meg, kedves igazgató úr, hogy a kezeidhez ötven koronát juttassak, mint jutalomdíjat egy pályázatra. Tessék. Ezt a pályázatot a hatodik osztályosok számára tervezem egy, a történelemtudományok köréből vett, szabadon választott dolgozat jutalmazására.

IGAZGATÓ: Helyes. Hát akkor én ezt elteszem. Légy szíves, kérlek, még egyszer közölni velem az instrukcióidat, hogy följegyezhessem. Ugyebár *(noteszt vesz elő)* a történelemtudományok köréből. *(Ír.)*

HORVÁT: Igen.

IGAZGATÓ: Hatodik osztály.

HORVÁT: Igen.

IGAZGATÓ: Ötven korona. Így ni. És milyen legyen a pályázat jellege?

HORVÁT: Mondjuk, Horvát tanár által Tegzes Mihály történetíró emlékére alapított történelmi pályázat.

IGAZGATÓ: Helyes, ez jó lesz. *(Koccintanak.)*

HORVÁT: Ne ítélj el, igazgató úr, a múlt héten a lány eltörte a pálinkás poharainkat.

HORVÁTNÉ: Olyan kellemetlen!

IGAZGATÓ: Ugyan kérlek! *(Kiissza az egész borospohárnyi konyakot.)* Ah!

Horvát tiszteletből szintén kiissza.

IGAZGATÓ: Hanem nektek már készülnötök kell. Ajánlom is magam. Jó utazást kívánok, nagyságos asszonyom! Szervusz, Kálmánkám! Hát mondom, egy hét múlva gyere be az irodámba.

Kikísérik. Visszajönnek. Sietnek.

HORVÁT: Add csak ide, fiam, a másik cipőmet és a fekete ruhámat.

HORVÁTNÉ: Bocsáss meg, a fekete nadrágot még nem értem rá kijavítani.

HORVÁT: Nem baj. Ez egészen jó lesz. Szürke úgyis. *(Leveti a kabátot, a mellényt, és fölhúzza a fekete mellényt és a ferencjóskát.)* Így ni.

HORVÁTNÉ: Még a fekete nyakkendőt. *(Odaviszi.)*

HORVÁT: Köszönöm. De most már pakolj ám!

HORVÁTNÉ: Igen.

HORVÁT: Csak fehérműt két napra valót. Más nem kell. Fésűt *(odaviszi)*, kefét, a fogkefét. *(Cipőt vált.)*

HORVÁTNÉ: Szappant?

HORVÁT: Azt veszünk. Nem kell.

HORVÁTNÉ: Törülközőt?

HORVÁT: Azt kapunk a szállodában.

HORVÁTNÉ: Gyászfátyol kell, fiam, a kalapomra.

HORVÁT: Jó, majd útközben bemegyünk a kalaposnéhoz.

HORVÁTNÉ: Az igazat megvallva, elkelne egy új gyászkalap, mert hiszen szegény jó gyámapádat úgyis legalább egy hónapig gyászolnunk kell.

HORVÁT: Jó, hát majd veszünk útközben egy új kalapot. Mári! *(Csönget.)* Mári! *(A pesztra megjelenik.)* Hozz egy bérkocsit!

MÁRI: Igenis. *(El.)*

HORVÁT. Nézzük csak, mi kell még!

HORVÁTNÉ: Majd én elzárok mindent. Te is zárd be a könyvszekrényt. És azután minden kulcsot ide teszünk az íróasztalod fiókjába.

HORVÁT: Elég, ha bezárjuk a szobákat. Nem?

HORVÁTNÉ: Talán az is elég. És adj Márinak pénzt, hogy vehessen magának ebédet, vacsorát.

HORVÁT: Elég lesz három napra három forint?

HORVÁTNÉ: Hiszen az egész háztartásunk napi kiadása ennyi! Egy forint egy napra.

HORVÁT: Ugyan kérlek! Hadd legyen neki is jó napja. Eleget evett hajába főtt krumplit velünk együtt.

MÁRI *(be)*: Itt a kocsi.

HORVÁT: Nesze három forint. Vigyázol a házra, és ebből a pénzből főzz magadnak, ha van kedved, vagy hozz a kiskocsmából a sarokról ennivalót. Négy-öt nap múlva visszajövünk. Ha valaki keres, megmondhatod, hogy Zomborba mentünk a gyámapám temetésére.

MÁRI: Igenis.

HORVÁT: Várj! Ezt vidd ki a kocsira. *(Becsukja a táskát.)*

A lány el. Horvát karjára veszi a kopott felöltőt, a felesége fogja az esernyőt, körülnéznek és lassan kimennek.

HORVÁTNÉ: Jól zárd be az ajtót.

Zárcsattogás hallatszik.

HORVÁT: Hopp, valamit elfelejtettem!

Zár csattog. Horvát visszajön.

HORVÁTNÉ: Mit, fiam?

HORVÁT *(körülnéz, bután hámul maga elé)*: Semmit. Igazán nem tudom, mit akartam. *(Újra kimegy, és bezárja az ajtót; az előszobaajtó csukódása is hallatszik. A szín néhány másodpercig üresen áll.)*

Függöny

Második felvonás

Horváték új szalonja. Jobbra ablakok, balra ajtók, fenéken nagy nyitott üvegajtó, amelyen át az egész ebédlő látszik. Tíz hónappal később. Nyári este. Tizenegy óra. Ízléstelenül, de gazdagon berendezett új szalon. Japán napernyők a falon, kényelmetlen, formátlan kis bútorok, arcképek berámázva. Vörös tapéta arany mintákkal. Rövid vörös zongora, száralmas, rikító szőnyegek, ízléstelen barokk csillár. Villanyvilágítás. Háttérben az ebédlő. Az ajtók szét-tárva. Hosszú asztal látszik, tele üvegekkel, edényekkel. A társaság vacsora végi zsivajban. Koccintanak. Horvátné háttal ül a szalon nyitott ajtajának. Hátról is mélyen kivágott estélyi ruha van rajta. Frizurája szép, nagy.

HORVÁTNÉ (fözláll): Hölgyeim és uraim, egészségünkre! (Biztos, csengő hangon mondja, mintha kissé be volna csípve. Kezet fog a szomszédjával. Általános kézfogások és kézcsók. A társaság lassan a szalonba vonul.)

MAYER: Halljuk a háziasszonyt! Nagyságos asszonyom, ugye lesz kegyes most valami szépet játszani nekünk?

HORVÁTNÉ: Ugyan, Mayer!

TISZTEK: Halljuk! Halljuk!

HORVÁTNÉ: De hát mit játsszak? (Leül.)

MAYER: Az új nótát.

HORVÁTNÉ: Nem bánom, de már annyira unom.

MAYER: De hiszen csak tegnap tanultuk meg, és ilyen hamar megunta?!

HORVÁTNÉ (nem felel. Belekezd a dalba): „Elrepült a darumadár...”

A társaság, amely közben elhelyezkedett, csak az első taktusokat hallgatja, aztán halkán beszélgetni kezd, úgyhogy a dallal végül már csak Mayer és Horvátné törődnek.

IGAZGATÓNÉ (különvonult a férjével; az előtérben álló két fotelben ülnek): Jó vacsora volt, tagadhatatlan, de csupa extra étel, úgyhogy igazán jóízűt nem ehetett az ember.

IGAZGATÓ (szivarozik): Gazdag emberek, tehetik.

IGAZGATÓNÉ: No, ha nekem százezer forintom volna, akkor is többre becsülném a jó csirkepaprikást, mint ezeket a gezemicéket.

HORVÁTNÉ (felugrik): Nem, nem tudok játszani, annyira izgat a Király-díj. Már itt kellene lennie a sürgönynek.

MAYER: Azt hiszem, fél órán belül meg fog érkezni.

HORVÁTNÉ: Olyan szépen megkértem Lacit, hogy azonnal sürgönyözzön, és ő háromszor is megígérte. Hát ne legyen ideges a pénzemért?

PATAKI (odalép): Milyen sürgönyt vár, nagyságos asszonyom, ha szabad érdeklődnöm?

HORVÁTNÉ (félvállról): A Király-díjra megfogadtam báró Szentessy Pista lovát ötszáz forinttal, és várom a sürgönyt Pestről, hogy nyertem-e vagy vesztettem.

PATAKI: Ma van a Király-díjért a futtatás?

HORVÁTNÉ: Igen, és Mukics Laci megígérte, hogy rögtön sürgönyözz.

PATAKI: Nagyságos asszony látta a lovat?

HORVÁTNÉ: Nem láttam, de Mukics Laci azt mondta, hogy biztos nyerő, és fogadtam rá.

PATAKI: Hát csak így távolról is lehet lóversenyen játszani?

HORVÁTNÉ: Igen. A bukmékernek elküldtem a pénzt, és ha nyerek, megkapom a háromszorosát.

PATAKI: Ez kellemes dolog! *(Beszélgetnek.)*

IGAZGATÓNÉ: Az ember nem tudja elhinni, hogy ez a derék, kedves asszonyka ilyen haszontalan, affekta, kacér teremtéssé változott.

Jean észrevétlenül hátrahívja az ebédlőbe Horvátot.

IGAZGATÓ: Mit csinálsz, kérlek, ha ez a mániájuk: tisztak és katonatisztek...

IGAZGATÓNÉ: Azok rontották el az urát is. Jutott volna eszébe neki azelőtt három napig elmaradni!

HORVÁT *(sürgönnyel a kezében a fenéken belép)*: Piri, vesztettünk!

HORVÁTNÉ: Mutassa! Hazudik!

HORVÁT: Tessék! *(Odaadja.)*

HORVÁTNÉ: Nohát, ez hihetetlen!

HORVÁT: Mi a hihetetlen? Hogy vesztett ötszáz forintot? Én is vesztettem háromszázat.

HORVÁTNÉ: Hát maga is játszott?

Az egész társaság figyel.

HORVÁT: Igen. Egy kis zsebpénzt szerettem volna szerezni.

HORVÁTNÉ: Laci ezt sürgönyzi: „Meglepetésre a Selley-istálló négyévese, Pontius érkezett be öt hosszal Csillag előtt.” Hallott erről a lóról, Mayer?

MAYER: Nem, nagyságos asszonyom, nem is volt a favoritok között.

HORVÁTNÉ *(ráüt a férje vállára)*: Maga az oka, barátom, hogy vesztettem: ugyanarra a lóra fogadtott, és elrontotta a szerencsém. Majd kap még ezért!

VÁRKONYI: Na, azt én is szeretném látni, Kálmán, hogyan pofoznak téged!

HORVÁT: Ne kívánd azt, barátom, látni, mert megesne rajtam a szíved. *(Nevetés.)*

IGAZGATÓNÉ *(az urához)*: Utálatos egy asszony.

HORVÁT: Kedves direktor úr, ugyebár neked nem mutattam még meg az új gramofonomat?

IGAZGATÓ: Nem, nem. *(Fölkel.)*

HORVÁT: Ez érdekelni fog. Gyere csak, kérlek. *(Belekarol.)* Volt már két másik, de ezt egy se közelítette meg. Ennek a tölcseire el van rejtve ebbe a ládába... *(Magyaráz.)*

HORVÁTNÉ: Jaj, itt az én édes cicám! *(A zongora mellett kacéran leguggol, és előszedi a macskát.)* Gyere, te cukros, édes Micurkám! *(Csókolja.)* Így ni! *(Fölveszi, és leül az igazgatóné mellé.)* Nézd, Emma, hát nem ennivaló?

IGAZGATÓNÉ: Remek macska!

HORVÁTNÉ: A legnagyobb angóra volt, amit Pesten csak kapni lehetett. Kálmán a születésnapomra lepett meg.

Pataki magára maradt. Idegesen nézegeti a feleségét, akivel Várkonyi foglalkozik.

SIMON: Háromszáz forintot azért nem ér!

HORVÁTNÉ: Nem ér? Hát hogy beszélhet ilyet, maga gyalázatos? Az én Micurkám nem adnám hatszázért se, ezerért se! *(Csókolja.)*

SIMON: Tessék csak elgondolni *(nevet)*, micsoda finom csikót lehet kapni *(nevet)* ezért a pénzért.

HORVÁTNÉ: Nekem máma ne beszéljen lovakról! Többet nem törődöm velük. Csalódtam Pontiusban. A lovakkal én leszámoltam. *(Hahotázik.)* Nincs igazam, Emma?

IGAZGATÓNÉ: Teljesen igazad van, édesem!

HORVÁTNÉ: Mikor voltál Kovácséknál?

IGAZGATÓNÉ: Tegnapelőtt.

HORVÁTNÉ: Mit csinálnak?

IGAZGATÓNÉ: Készülnek a nyaralásra.

HORVÁTNÉ: Mi is törjük a fejünket Kálmánnal, de nem tudunk határozni. Valószínűleg a Tátrába megyünk, csak az kár, hogy rémesen drága.

IGAZGATÓNÉ *(fojtottan)*: No, ami a drágaságot illeti, az nektek azt hiszem - mindegy. Meddig voltatok Velencében?

HORVÁTNÉ: Ó, csak egy hétig.

IGAZGATÓNÉ: Hallom Irmától, gyönyörű dolgokat hoztatok.

HORVÁTNÉ: Igen, ezeket mind ott vettük. Ezt a tükröt, aztán azt is *(egy másik tükörre mutat)*, aztán egy nagy állótükröt is vettünk, az a hálósobában van. Ebből a kis galambos medencéből minden szobába vettünk egyet, mert Kálmánnak végtelenül tetszett. Ezt a csipkehuzatot, amit itt láatsz, a csipkegyárban vettem.

IGAZGATÓNÉ: Nagyon szép. És mondd, édesem, mennyibe került?

HORVÁTNÉ: Hatszáz líra volt.

IGAZGATÓNÉ: Nem is drága, ha vesszük, hogy a brüsszeli csipkék tíz-húszezer forintba is belekerülnek.

A velencei holmi kézről kézre jár.

HORVÁT *(harsányan)*: A búcsúinduló. *(Megindítja a gramofont.)*

Katonabanda hallatszik.

PATAKINÉ *(akivel állandóan Várkonyi főhadnagy foglalkozik)*: Jaj de remek!

VÁRKONYI: Egy kis bosztont, nagyságos asszonyom!

PATAKINÉ: Nem tudok bosztonozni, főhadnagy úr!

VÁRKONYI: Milyen kár! *(A szemébe néz.)*

PATAKINÉ: Tudja, egy férjes asszonynak nincs ideje az effélét megtanulni, pedig nagyon szeretném, igen szép tánc.

VÁRKONYI: Attól függ, kivel táncolja az ember!

PATAKINÉ: Nem, általában szép tánc.

PATAKI: Főhadnagy úr, hol tanulta?

VÁRKONYI: Én, kérlek alássan, egy barátomtól, aki Budapesten különórákon tanulta egy kitűnő táncmestertől.

PATAKINÉ: Tanítsa meg az uramat, főhadnagy úr, majd tőle én is megtanulom.

VÁRKONYI: Nagyon szívesen. Tudod, kérlek, jól a valcert?

A gramofon elhallgat. A társaság egy része köréje gyűlt. Úgy látszik, Horvát magyarázza a szerkezetet.

MAYER: És aztán hogy mulattatok?

SIMON: Elmentünk az Európába. Éppen ott voltak *(nagyot nevet)* Bukvics Toskóék. Az öreg pezsgőzött és a cigányokkal mulatott. Mikor *(nevetés)* minket meglátott, persze - „Szervusz, kedves öcsém, jössz ide mindjárt!” - ránk köszöntötte a trojanicát. Mondom magamban, innen reggelig el nem szabadulok, de kötekedni sem akartam az öreggel, hát kiittam, s leültem. „Szervusz, szervusz!” Ott volt Lázár Pista is. Ismered őt, százados úr?

MAYER: Nem.

SIMON: Az öreg Tosko unokaöccse. Egy igazi úrifiú, elegáns gyerek, jóképű, tartalékos huszárhadnagy. *(Igen komolyan.)* Egy igazi úrifiú.

MAYER: No és aztán?

SIMON: Hát, barátom, ott maradtunk reggeli négyig. Akkor hazabratiztuk az öreget. Öten-hatan még bementek hideg sonkára, mert most nincsen otthon a felesége. Én persze sutty haza *(nevet)* megmosdani és kirukkolni. Úgy hallom, még ma is ott vannak.

HORVÁT: Nekem megígérte Tosko bácsi, hogy eljön. Azt mondta, ha józan lesz, eljön vacsorára, ha részeg lesz, akkor reggel felé állít be.

VÁRKONYI: Tosko bácsit délután benn láttam a kaszinóban ferblizni Pálffy Ferivel, Borzsó Gyuszival és Werner őrnagy úrral. Alig látott az öreg. Egyszer el is aludt az asztalon, de folyton nyert. Mesés szerencséje van. Előtte legalább hat-hétszáz forint volt. Akkor a főpincértől kérte a számláját. Átnézte, egyszerre meglátta, hogy valamit felírtak neki, amit nem is rendelt, ezt levonatta, kifizette a cehhet, azután lefeküdt aludni.

Horvát ezalatt hátramegy az ebédlőbe, pezsgőt tölt, és intézkedik, hogy az inas körülhordja.

MAYER: Ezért tudta magát ez a paraszt ennyire megszédni.

SIMON: Engedje meg, százados úr, talán mégsem egészen paraszt, hiszen az anyja egy Kolosi, Kolozsváry lány volt.

MAYER: Egy úrnak ilyen esetben eszébe nem jut átnézni a számlát. Kifizeti, és ad a főpincérnek még öt-tíz koronát, aszerint, hogy mennyit nyert. *(Körülnéz, hogy élvezze a hatást.)* Mert ha ezer koronán felül nyert egy kártyás, akkor legalább tíz korona borralaló kötelező.

VÁRKONYI: Ugyanezen a nézetem vagyok. Határozottan. Ugyanezen a nézetem.

PATAKI: Engedelmet kérek, de tegyük föl...

MAYER *(főlényesen)*: No, mit akarsz föltenni?

Pataki gondolkodik.

PATAKINÉ *(súgva)*: Mondd csak bátran, amit akarsz.

PATAKI: Tegyük föl, kérem, hogy ezer koronát nyerek. (*Elfogultan.*) Nekem ez olyan nagy pénz, hogy örömben nem tíz, hanem ötven koronát adok a főpincérnek. De elképzelhető, hogy egy gazdag embernek ez egyáltalán nem sokat számít, neki ez nem nagy eset, nincs is oka arra, hogy nagyon örüljön. (*Mind elfogulatlanabb.*) Érthető tehát, ha nincs impulzusa csak úgy ajándékozgatni a pénzt.

MAYER. Helytelenül ítéled meg az ügyet, kedves barátom, egészen helytelenül. Fejre fordított logika. (*Nevet.*)

VÁRKONYI: Nem, felfogásod nem állhat meg.

PATAKINÉ (*súgva*): Okosan beszéltél, fiam. Amit mondtál, olyan igaz, mint kétszer kettő négy.

VÁRKONYI: Kérlek, Kálmán, egy pillanatra.

HORVÁT: Parancsolj!

VÁRKONYI: Kölcsönözhetsz nekem elsejéig száz koronát?

HORVÁT: De kérlek, hogy kérdezhetsz ilyet?! Örömmel. Holnap délelőtt személyesen viszem el a pénzt.

VÁRKONYI: Nem adhatnád át mostan, mert reggel rendeznem kell egy váltómat?

HORVÁT (*kissé zavarban van*): A kereskedelmi bankból kell reggel pénzt hoznom. Talán úgy rendezzük a dolgot, hogy én már tízkor elmegyek hozzád, és elviszem az összeget.

VÁRKONYI: Nem volnál szíves akkor már ott rendezni a váltót is? Épp a kereskedelmi bankban van huszonöt korona törlesztésem és hetvenhárom korona kamatom.

HORVÁT: Kész örömmel. Add ide a váltót!

VÁRKONYI: Tessék. (*Tárcájából átadja.*)

HORVÁT: Nyugodt lehetsz. Hanem most szólok, hogy hozzák már az italt. (*A háttérben Jeannel tárgyal.*)

VÁRKONYI: Kadét!

SIMON (*odalép*): Parancsolsz, főhadnagy úr?

VÁRKONYI: Mondd, kérlek, tudsz-e arról, hogy vége van-e már az örökösödési eljárásnak Kálmán öröksége ügyében?

SIMON: Nem tudok semmit.

VÁRKONYI: Van most pénze Kálmánnak?

SIMON: Tegnap a kávéházban nagy pénzt nem láttam nála, csupán néhány húszkoronást és egy ötvenkoronást.

VÁRKONYI: Kezd nekem gyanús lenni ez a dolog.

SIMON: Miért, kérlek?

Jean pezsgőt hoz eléjük. Isznak.

VÁRKONYI: Mindenütt azt beszélték, hogy Kálmán háromszáz hold földet örökölt. Mennyit ér ennyi föld? A te apád földbirtokos, neked tudnod kell.

SIMON: Mégér vagy kétszázezer forintot.

VÁRKONYI: Biztos vagy ebben?

SIMON: Hogyne. Bácskai föld, prima föld, ezt hallottam.

VÁRKONYI: Kezd nekem ez a dolog nem tetszeni.

Mayer és Horvátné az előtérbe jönnek.

HORVÁTNÉ: Nem, holnap nem mehetek.

MAYER: Drága, édes Piri, holnap kell jönnie. Kérem mindenre, éppen holnap.

HORVÁTNÉ: Nagyon későn sötétedik.

MAYER: De hát ha meglátják is. Azt mondja, hogy a varrónőnél volt. Jól tudja, hogy csak a maga kedvéért költöztem abba a házba.

HORVÁTNÉ: Ez nagyon szép volt magától. *(Naivul.)* Igazán nagyon szép, nagyon ügyes, snájdig dolog. Sokszor mondtam magának, hogy mennyire tetszett nekem ez az ötlet, de nézze, mégis...

MAYER: Ne habozzon, aranyos Pirike, mert - becsület szavamra mondom - még ma éjszaka föbe lövöm magam, ha nem mondja, hogy igen.

HORVÁTNÉ: Maga kiállhatatlan! Hiszen még csak négy napja, hogy ott voltam.

MAYER: Már négy hosszú-hosszú, rettenetesen hosszú nap. El kell jönnie, drágám, el kell jönnie!

HORVÁTNÉ *(mosolyogva)*: Nem.

MAYER: Maga kegyetlen!

HORVÁTNÉ: Hát most az egyszer én is az leszek. Maguk férfiak azt hiszik, hogy maguknak nem szabad egy kicsit szenvedniök.

MAYER: Pirike, én még az éjjel föbe lövöm magam.

HORVÁTNÉ *(mint aki előre elhatározta)*: Kérem, amint jónak látja. *(Patakinéhez megy.)* Kedves Irmám, szeretnék tőled valamit kérdezni.

PATAKINÉ: Kérlek szépen.

HORVÁTNÉ: De őszintén felelsz.

PATAKINÉ: Igen.

HORVÁTNÉ: Kérlek, ne érts félre. Azt hallottam, hogy a városban pletykáznak rólam. Állítólag, hogy én Mayerrel udvaroltatok magamnak. Ez olyan kellemetlen nekem. *(Mosolyog.)* Szeretném tudni, hogy mit hallottál erről.

PATAKINÉ: Én is hallottam többektől.

HORVÁTNÉ: Mondd, kiktől.

PATAKINÉ: Többektől, akik láttak benneteket sétálni az utcán. Téged és Mayert. Például egyszer a szobalányom azt újságolta, hogy együtt látott titeket.

HORVÁTNÉ *(mosolyogva)*: Roppant kellemetlen. És mond, még mit hallottál?

PATAKINÉ: Megjegyzéseket.

HORVÁTNÉ: Például mit?

PATAKINÉ: Összevissza, különböző dolgokat.

HORVÁTNÉ: Kérlek, aranyos Irmám, mondd el. Ne tarts attól, hogy megsértesz. Légy őszinte.

PATAKINÉ: Például valaki csodálkozott, hogy majdnem mindig egyedül sétálsz a tisztekkel vagy Mayerrel, és az urad nincs veletek.

HORVÁTNÉ: De hisz ez magától értetődik, fiam. Az nem elegáns, ha a férj folyton ott lóg. Sőt, egyszerűen nevetséges. Ezt maga Kálmán mondta.

PATAKINÉ: Igen. Vannak, akik Kálmánt okolják. Azt mondják, hogy ő kívánja tőled, hogy így viselkedj.

HORVÁTNÉ: Van benne valami. Azaz, hogy is mondjam neked, egyszóval Kálmán nem tartja elegáns dolognak a féltékenykedést és azt, ha egymás dolgaiba bizonyos határon túl beleavatkozunk. És én a magam részéről ezt csakugyan szépnek, fessnek tartom. De azért ne hidd, hogy Kálmánnal nem vagyunk a legjobb barátságban. Ebéd alatt például a legkedvesebben mulattat engem, virágot hoz majd minden nap, kezet csókol, megkérdezi, nincs-e rá szükségem, vagy hogy beleegyezem-e, hogy a délutánt együtt töltsük.

PATAKINÉ: És ha nem egyezel bele?

HORVÁTNÉ: Akkor elmegy a kaszinóba kártyázni, vagy kimegy Várkonyi főhadnaggyal, és célba lönek a lőtéren. Ezenkívül naponta délelőtt egy órát vív. Nagyon elfoglalja magát.

PATAKINÉ: És a könyvén nem dolgozik, amiről egyszer beszéltél, hogy pályázni fog vele az akadémián?

HORVÁTNÉ *(megvetően)*: Azt félretette. Most nem foglalkozik ilyen dologgal. Minek? Nincs már rászorulva az Akadémia száz aranyára. *(Affektálva nevet.)*

PATAKINÉ: Az igaz.

Szünet.

HORVÁTNÉ: Mit is akartam még neked mondani? Ja igen! Még valamit akarok tőled kérdezni, kedves Irmám. Hogy is mondjam csak? Hallottál olyasvalamit említeni, hogy megcsalom az uramat?

PATAKINÉ: Azt nem!

HORVÁTNÉ: Nem? *(Várakozóan.)*

PATAKINÉ: Csak azt mondták, hogy udvaroltatsz magadnak.

Bukvics belép a fenéken. Pocakos, alacsony ember: Világos lüszterruha, barna arcszín, kis gyér szakáll.

TÁRSASÁG: Itt a Tosko bácsi! Á, szervusz! Bravó! Éljen! Éljen!

BUKVICS: Hol van a háziasszony? *(Kissé dülöngélve előrejön.)* A kezeit csókolom, nagyságos asszonyom. Remélem, nem haragszik meg rám, hogy kicsit elkéstem, de ki költetett magamat aludni.

Nagy nevetés.

HORVÁTNÉ: Dehogy veszem rossz néven, kedves Tosko bácsi. Csakhogy eljött. Szép magától.

PATAKI: Ez a paraszt! *(A feleségéhez.)* Látod, fiam, hallatlan, hogy mit meg nem engednek maguknak ezek a bugrisok. Azt hiszi, mert neki ezer holdja van, hát szabad akárhová beállítania részegen.

PATAKINÉ: Talán az öreg régi ismerőse Horvátéknak.

PATAKI: Az ördögöt régi. Két héttel ezelőtt ismerkedtek össze Kálmánnal a kaszinóban. Éppen ott voltam. Most van először itt, és részegen jön.

Bukvics kedélyesen, gőgösen sorba kezel a vendégekkel.

PATAKINÉ: Igazán nem értem, micsoda élvezetet jelent Horvátnak az, hogy ilyen alakokkal barátkozik.

PATAKI: A pénz, fiam. Azért, mert ez is gazdag ember.

BUKVICS: Kedves, édes nagyságos asszonyom. Hát kapok-e valami harapnivalót?

HORVÁTNÉ: Hogyne, az istenért! Jean!

JEAN *(megjelenik)*: Parancs!

HORVÁTNÉ: Szervírozzon a nagyságos úrnak hideg borjúsültet, kaviárt, sonkát és szalámit.

BUKVICS: És zöldpaprikát, édes nagyságos asszonyom!

HORVÁTNÉ: És zöldpaprikát.

BUKVICS: És egy jó érett, szép vöröshagymát, drága nagyságos asszonyom!

HORVÁTNÉ: Megjegyezte magának?

JEAN: Igenis! *(Meghajlik, el.)*

HORVÁT: Foglalj helyet, kedves Tosko bátyám. Milyen bort parancsolsz: múlt évit vagy régit, badacsonyt, magyarádit vagy leánykát?

BUKVICS: Látszik, hogy még nem ismersz. Ne adj nekem mást, barátom, mint múlt évi sillert. Azt. Csak azt iszom. Ez a pezsgő meg ez a badacsonyi... *(Legyint a kezével.)*

Horvát, Horvátné, Bukvics és Pataki beszélgetnek. A tisztek az előtérben összebújnak.

VÁRKONYI: Cigányt kellene hozatni!

SIMON: Épp én is ezt gondoltam.

VÁRKONYI: Nem ér semmit így a mulatság.

SIMON: Hát hozassál!

VÁRKONYI: Az a feneség, hogy nem tudtam pénzt keríteni.

MAYER: Mi az, fiúk?

VÁRKONYI: Arról beszélünk, hogy cigányt kellene hozatni. Érthetetlen, hogy Kálmánnak nem jutott az eszébe. Illenék megtáncoltatni az asszonykát.

MAYER: Én már hozattam. Majd együtt fizetjük.

BUKVICS *(közben Horváttal a kis asztalhoz ült, és enni kezdett. Csámcsog)*: Arról van szó, barátom, hogy tegnap Zomborban voltam. Érted?

HORVÁT: Igen.

BUKVICS: Dolgom volt a tanyámon. Ott mutatták nekem a megboldogult gyámapád földjét. Érted?

HORVÁT: Igen.

BUKVICS: Nagyon szép földek. Nagyon szépek. Mennyi az egész tulajdonképpen?

HORVÁT: Igazán nem is tudom pontosan.

BUKVICS: Mit? Nem tudod pontosan?

HORVÁT: Azt hiszem, kétszáz hold lehet.

BUKVICS *(eszik. Kis szünet. A hölgyek közt halk nevetés)*: Hát, öcsém, én nem kerülgetem a dolgot. Meg szeretném venni tőled. *(Ránéz.)*

HORVÁT: Nagyon sajnálom, kedves Tosko bátyám, de már nem az enyém.

BUKVICS: Nem a tiéd? Hát kinek adtad el?

HORVÁT: Egy zombori bank vette meg.

BUKVICS: És hogy adtad? *(Csámcsog.)*

HORVÁT: Holdanként négyszáz forintért, ha jól emlékszem.

BUKVICS *(fölugrik)*: Az istennyila üssön bele! *(Vörös a dühtől.)*

HORVÁT *(nevetve)*: De miért?

BUKVICS: Mert becsaptak! Húszezer forintot dobtál ki az ablakon, barátom. Én szívesen adtam volna neked holdanként ötszáz forintot.

HORVÁT: Tudom, hogy olcsón adtam el, de nézd csak, Tosko bátyám: az örökséget nem kaphattam meg mindjárt, nekem pedig pénzre volt szükségem. A bank lekötötte magának a vétel jogát, éspedig holdanként négyszáz forintért, viszont hajlandó volt a pénz jó részét rögtön folyósítani.

BUKVICS *(szemrehányóan)*: Hát nem tudtál várni. *(Majdnem siránkozva.)* Hát nem tudtál hozzám gyünni, hogy a... *(Nagyon dühös.)*

HORVÁT: Ha ismertelek volna, Tosko bátyám. A gimnáziumban is csak egyheti szabadságot kaptam, s ezalatt kellett elintéznem a dolgot.

BUKVICS: De minek? Hiszen úgy tudom, hogy azután mindjárt lemondtál az állásodról.

HORVÁT *(zavartan)*: Ez igaz, de sürgősen ki akartam fizetni régebbi apró adósságaimat.

BUKVICS: Mi a fenének kellett azt kifizetned? Vártak volna szívesen. Adj inni, mert nem tudom, mit csinálok veled! *(Horvát kiszalad borért.)* Hogy vagy, direktor komám?

IGAZGATÓ: Köszönöm, Tosko, jól.

BUKVICS: Most van a te vakációd. Jó neked. Nekünk gazdáknak meg most van a konferencia. Hahaha! *(Annyira nevet, hogy kivörösödik.)*

IGAZGATÓ: Nagyon találó megjegyzés. Hehehe! *(Horvát tölt Bukvicsnak.)* Hallottad, mama? *(Feleségéhez fordul, aki Patakinével beszélget.)* Tosko azt mondja...

BUKVICS: Hogy van a kedves tatája, nagyságos asszonyom?

HORVÁTNE: Bizony, szegény papa gyenge bőrben van.

BUKVICS: Hm. Hm. *(Csóválja a fejét. Iszik. Horvát visszaül.)* Hát szóval nincs már semmi a földedből?

HORVÁT: Más földem nincs, mint ez az udvar és ez a ház.

BUKVICS: Igazán sajnálom, hogy így becsaptak, igazán sajnálom *(iszik)*, mert jóképű magyar gyerek vagy. Hanem még visszanyerheted, amit elvesztettél. Ha befekteted a pénzedet, visszakaphatod azt a húszezer forintot. Érted?

HORVÁT (*léhán*): Nagyon örülnék neki, Tosko bátyám. Miről van szó?

BUKVICS: Az a kérdés, bízol-e bennem?

HORVÁT: Igen.

BUKVICS: Hát bízatsz is, mert úgy nézz rám, hogy én még soha életemben se seften, se kártyán nem vesztettem. Érted? Hát hallgass ide. De van még egy kérdés.

HORVÁT: Mi az?

BUKVICS: Tudsz-e, illetve akarsz-e befektetni harmincezer forintot?

HORVÁT (*meghökken*): Harmincezer forintot?

BUKVICS: Annyit, annyit. No!

HORVÁT: Nézd, kedves Tosko bátyám, ne vedd rossz néven, de nem szándékozom kockáztatni.

MAYER: Kedves Piri, ha belehalok is, meg kell magát ma este csókolnom.

Kis szünet.

HORVÁTNÉ: Majd ha átmegyek a másik szobába, jöjjön utánam.

BUKVICS: Nem kockáztatsz semmit. Mindjárt elmondom neked az egészet. Kockázatról nincs szó. Az a kérdés, akarod-e befektetni. Visszanyerheted, amit a zombori bank kiszedett a zsebedből.

Nagy nevetés Horvátné körül.

HORVÁT: Igazán ne érts félre, de (*zavartan*) harmincezer forintot nem akarnék belevinni.

BUKVICS (*kis szünet után*): Jó, hát akkor nem beszélünk többet róla. (*Iszik.*) Szervusz! Mondd csak! Azt hallottam, hogy ezért a házért húszezer forintot adtál, és tizenötezret költöttél a berendezésre.

HORVÁT: Igen.

BUKVICS: Az igaz, hogy szépen laktok. Ez a szoba csakugyan gyönyörű. (*Körülnéz.*) Hanem a menyecskét (*a tisztet és Horvátnét nézi*), úgy látszik, nem nagyon félted. (*Koccintanak.*)

HORVÁT: Mit féltsek rajta?

HORVÁTNÉ: Jean kérem, kínálja az urakat pezsgővel!

BUKVICS: Nono! Ne haragudjál, de folyton katonatisztekkel járkál. (*Iszik.*)

HORVÁT: Az ellen csak nem lehet kifogás, ha sétál és szórakozik a barátaimmal!?

BUKVICS: No hiszen nem azért mondom, de minek beszéljenek róla.

HORVÁT: Azt nem lehet kikerülni. Ilyen kis városban feltűnik az embereknek, ha valaki nem úgy él, mint a többiek.

BUKVICS: Minden feltűnik, barátom. Minden feltűnik. De igazán ne vedd rossz néven, kedves Kálmánom. (*Megöleli.*) Csak azért mondom, mert olyan jóképű, kedves gyerek vagy, hogy mindjárt, első látásra megszerettelek. Csak őszinte barátságnak tekintsd az egészet. Hát minden feltűnik. Az is feltűnik, hogy a feleségednek a varrónője ugyanabban a házban lakik, ahol a te százados barátod is lakik. Hogy is hívják?

HORVÁT: Mayer Laci.

BUKVICS: Ahol a Mayer Laci...

HORVÁT *(nevet)*: Ez tiszta véletlen... *(Elgondolkozik, és végigsimítja a homlokát.)* Tiszta véletlenség...

BUKVICS: Persze hogy véletlen, de látod, ez is feltűnik az embereknek. No szervusz! *(Koccintanak.)* Nem veszed rossz néven, ugye?

HORVÁT: Dehogy, dehogy, Tosko bátyám. *(Reszket.)*

BUKVICS: No azért. Gyere ide! *(Megcsókolja.)*

Kint cigánymuzsika.

HORVÁTNÉ *(sikoltva)*: Itt vannak a cigányok. Jöjjenek csak beljebb. No, ez igazán fess dolog volt! Maga hozatta, Laci?

Mayer mélyen meghajlik.

HORVÁTNÉ: Ebben ráismerek magára. *(Táncolni kezdenek. Horvátné már kissé részeg. Lelkesen táncol és kokettál Simonnal. Várkonyi felkéri Patakinét, de már elkésett, mert az a férjével kezd táncolni. Bukvics derékon kapja Horvátot, és komikusan, hetykén rázva magát, mereven feltartott fejjel járja. Jean és Juliette közben félretolják az asztalokat. Horvátné Mayerral egészen elöl, az ajtó közelében táncol. A friss csárdást járvák. Forognak.)* Most majd jöjjön utánam. *(Hangosan.)* Jaj, leesik a hajam, meg kell igazítanom! *(Abbahagyja a táncot, mind a két kezével fogja a haját. Mayerral karöltve kimegy.)*

HORVÁT *(észrevette őket. Néhány pillanatig nem tudja, mit csináljon)*: Ülünk le, Tosko bátyám, sokat ittam, nem bírom már.

BUKVICS: Látod, ezért nem iszom én pezsgőt. Nem jó az, nem jó.

Horvát lassan fölkel, és a közömböset színelve, az ajtó felé sétál. Benéz, aztán oldalról néz be. A cigány tovább muzsikál. Horvát kimegy.

IGAZGATÓNÉ: Láttad?

IGAZGATÓ: Mit, fiam?

IGAZGATÓNÉ: Ez a gyalázatos Piri kiment Mayerral. Bizonyosan csókolózni akart. Most Horvát utánuk ment.

IGAZGATÓ: Mi a fene!

IGAZGATÓNÉ: Én többet ide nem jövök! *(Nagy érdeklődéssel figyel. A jobb oldal felől csakugyan hallatszik valami. Az egész társaság figyel.)*

HORVÁT *(hangja)*: Ez visszaélés!

MAYER *(hangja)*: Tudni fogom a kötelességemet!

A cigány elhallgat.

HORVÁT: Rendben van.

BUKVICS *(a cigányokhoz)*: Menjetek haza! Itt van! *(Egy tízkoronást ad át a primásnak.)*

IGAZGATÓ *(fölkel, Bukvicshoz lép)*: Végtelenül sajnálom. Kellemetlen dolog.

Nagy zavar a társaságban.

PATAKINÉ *(a férjéhez)*: Ez az asszony nyilvános botrányt akart.

Mayer kijön. Becsukja az ajtót. Keresztülmegy a szobán. Nem köszön senkinek. A fenéken el.

HORVÁTNÉ *(hangja)*: Ha neked úgy tetszik...

HORVÁT *(hangja fojtottan)*: Még arra sem vagy tekintettel, hogy mivel tartozol a férjednek.

HORVÁTNÉ: Most nem érünk rá erre!

HORVÁT: De igenis ráérünk! Te akartad!

BUKVICS: Urak, ajánlom, menjünk szépen haza.

A társaság sietve távozik. A szín pár másodpercig üres.

HORVÁT *(kiáltása)*: Ezt mégse!

HORVÁTNÉ *(hangja)*: Nem tudom megérteni! *(Bejön jobbról, a férje utána.)* Na tessék, elmentek. Szép kis házigazda vagy! Elkergetted a vendégeket.

HORVÁT *(fontoskodva adja a józant, nem kiabál, de nagyon hangsúlyoz minden szót)*: Kérlek, ne élj vissza a türelmemmel. Tisztában kell lennem ezzel a dologgal.

Horvátné a fenék felé siet.

HORVÁT: Itt maradj!

HORVÁTNÉ: De hát mit akarsz, az istenért? *(Nyugtalanul a fenék felé néz.)*

HORVÁT: Én teneked a legnagyobb szabadságot adtam...

Jean belép tálcával.

HORVÁT: Hagyják kérem az asztalt. Feküdjenek le. Majd reggel leszedik.

JEAN: Jó éjt kívánok! *(Meghajlik, el.)*

HORVÁT *(pár másodpercig az ajtót nézi, ahol Jean kiment, azután becsukja a fenékajtót)*: Én neked a legnagyobb szabadságot adtam. Úgy gondoltam, hogy egy finom úriasszonyra nem kell vigyázni, nem kell a nyomában lenni, és mégis tudja, mi a kötelessége, mivel tartozik a férjének.

Horvátné a vállát vonogatja. Most is szerepet játszik. Úgy viselkedik, ahogy egy nagyvilági nőt hasonló helyzetben elképzel.

HORVÁT: Azt hiszed, az előkelő nők azt csinálják, hogy amikor vendégek vannak a háznál, kihívják az udvarlójukat maguk után, és csókolóznak a másik szobában? Azt képzeled? Igen?

Horvátné vállat von.

HORVÁT: De most már mindegy. Azt is tudom, hogy Mayer lakására jártál.

HORVÁTNÉ: Ez nem igaz!

HORVÁT: Nem igaz?

HORVÁTNÉ: Nem.

HORVÁT: Esküdj meg rá!

HORVÁTNÉ: Esküszöm!

HORVÁT: Mondd azt, hogy úgy éljen édesapád!

HORVÁTNÉ: Úgy éljen!

HORVÁT *(dühösen)*: Így mondd: úgy éljen az apám, hogy nem voltam Mayer lakásán!

HORVÁTNÉ: Úgy éljen az apám, hogy nem voltam Mayer lakásán!

HORVÁT: De máskor is csókolóztatok.

HORVÁTNÉ: Most először.

Horvát le föl jár a szobában. Horvátné leül.

HORVÁT: Hallottad, mit mondott Mayer?

HORVÁTNÉ: Igen.

HORVÁT: Azt mondta, hogy tudni fogja a kötelességét.

HORVÁTNÉ: Ez természetes.

HORVÁT: Hozzá akarsz menni? Szereted? Pirikém! *(Kérdőn megfogja a kezét.)*

HORVÁTNÉ: Hozzá fogok menni.

HORVÁT: Hozzá? *(Idegesen járkal. Erre nem volt elkészülve.)* Akkor még éjjel költözz el innen szállodába vagy akárhová, mi tovább nem maradhatunk egy földél alatt.

HORVÁTNÉ: Elköltözzem a saját házamból?

HORVÁT: Ez a ház az enyém!

HORVÁTNÉ: Az én nevemre van írva.

HORVÁT: A te nevedre van írva, de az enyém.

HORVÁTNÉ: A ház annak a tulajdona, akinek a nevén áll.

HORVÁT: Hát ezt honnan veszed?

HORVÁTNÉ: Tegnap megkérdeztem az ügyvédtől.

HORVÁT: Helyes, akkor holnap vissza fogom íratni az én nevemre.

HORVÁTNÉ: De ezt csak akkor teheted, ha én, a ház tulajdonosa, beleegyezésemet adom.

HORVÁT: A beleegyezésedet fogod adni. Kényszeríteni foglak.

HORVÁTNÉ: Mit nyersz vele? A bankok, ahol váltót zsiráltál Várkonyinak és Hausmernek és Weidlnak és Mayernek és Simonnak, el fogják árvereztetni. Inkább vegyél magadnak egy másik házat, feltéve, ha van rá pénzed. Nekem kell ez a ház.

HORVÁT: Minek?

HORVÁTNÉ: Mert Mayernek nincs kauciója.

HORVÁT *(ordítva)*: Most pedig azt mondom, hogy takarodj ki innen rögtön, szedd össze a ruhádat, és menj!

HORVÁTNÉ: Íme itt van: milyen csúnyán ordítasz! Nem vagy előkelő ember. Nincs érzéked! Nincs érzéked! Ez az, amit nem lehet megtanulni.

HORVÁT *(előkelően)*: Rendben van, asszonyom. Én ma szállodába költözöm. A házat azonban nem fogom önnek ajándékozni, és ügyvédemnél holnap megteszem a szükséges lépéseket. Isten önnel! *(Meghajítja magát, és büszkén el a fenéken.)*

HORVÁTNÉ *(a tükörhöz megy, és a haját igazgatja. A tükörbe belebeszél)*: Szegény fiú, igazán nagyon sajnálom.

Jean belép.

HORVÁTNÉ: Mit akar, Jean?

JEAN: A nagyságos úr meghagyta, hogy csomagoljak össze neki fehérneműt és ruhát, és vigyem el reggelre az Arany sasba.

HORVÁTNÉ: Tegye úgy, amint parancsolta. A bőröndöt megtalálja a kamrában. Az ágyából vegye ki a hálóinget, és vigye el neki mindjárt. Küldje be Juliette-et.

JEAN (*meghajlik*): Igenis.

HORVÁTNÉ (*dúdol*): „Elrepült a darumadár...”

JULIETTE: Parancsol, nagyságos asszonyom?

HORVÁTNÉ: Kérem, Juliette, menjen Mayer százados úr lakására, és mondja meg neki, hogy sürgős megbeszéltnivalóm van vele. Ha nincs otthon, keresse az Európa kávéházban, és a pincérrel hívassa ki. Jöjjön vele együtt, és a kapun eressze be.

JULIETTE: Igenis.

HORVÁTNÉ: Siessen!

Függöny

Harmadik felvonás

Az első felvonás díszlete. A bútorok azonban mások. Egyszerű, de igen izléses régi holmi. Nagy tisztaság. Fehér függönyök, az asztalon virág. A szobában csak egy ágy van. A szoba közepén kerek asztal, rajta könyvek, tinta, toll.

VARGÁNÉ *(vasúti kalauz neje, törölget a szobában. Termetes szőke nő, fekete szűk szoknyában, rövid ujjú világos, piszkos blúzban, a haja kétoldalt csigafrizurába van csavarva, ami sehogy sem illik hozzá. Az asztalon meglátja Horvát tanári könyvecskéjét. Fölveszi, nézegeti, lapoz benne)*: Egyes, négyes, négyes, hármas, kettes, keltes, kettes, egyes...

POSTÁS *(hangja kívül)*: Jó napot!

VARGÁNÉ *(kiált)*: Itt vagyok! *(Kifelé indul.)*

POSTÁS *(belép)*: Itt tetszik lenni? Egy levél van ide címezve. Horvát Kálmán tanár úrnak. Itt lakik?

VARGÁNÉ: Igenis, tegnap óta itt lakik.

POSTÁS: És egy másik levél Horvát Kálmánné úrnőnek.

VARGÁNÉ: Az nem lakik itt, hanem a házában, a Bercsényi utcában. Külön élnek.

POSTÁS: Igen. Ezt nem tudtam.

VARGÁNÉ: Még nincsenek egészen szétválasztva, de már nem sokáig.

POSTÁS: Ejnye, ejnye. Osztán miért?

VARGÁNÉ: Hát mert az asszony rossz volt. Tudja, a tisztekkel...

POSTÁS: Ejnye, ejnye. Pedig olyan szép, derék ember a Horvát tanár úr.

VARGÁNÉ: Hát ismeri?

POSTÁS: Hogyne ismerném, amikor a fiamat három évig tanította. Egyszer bementem hozzá kérdezősködni a gyerekről. Nagyon finoman beszélt velem. Nagyon finom ember.

VARGÁNÉ: Hja, hja!

POSTÁS: No már ilyet! Az isten áldja meg.

Vargáné tovább törölget, dúdol, aztán újra felveszi a tanári noteszt és nézegeti.

ISKOLASZOLGA: Jó napot kívánok!

VARGÁNÉ: Jó napot!

ISKOLASZOLGA: A tanár úr itthon feledte a noteszét. Elküldött érte.

VARGÁNÉ: Itt van, tessék.

ISKOLASZOLGA *(körülnéz)*: Visszajött ide lakni, ahol azelőtt volt!?

VARGÁNÉ: De ugye akkor a másik szoba és a konyha is az övéké volt?

ISKOLASZOLGA: Igen. Itthon főztek.

VARGÁNÉ: Igaz, hogy nagyon sok adósságuk volt?

ISKOLASZOLGA: Az igaz.

VARGÁNÉ: Aztán meg, hogy sokat örökölték?

ISKOLASZOLGA: Az is igaz.

VARGÁNÉ: Nem tudja, mennyit?

ISKOLASZOLGA: Nagyon sokat. Talán százezer forintot.

VARGÁNÉ: De mondják, hogy elköltötték az egészet.

ISKOLASZOLGA: Azt már nem tudom.

VARGÁNÉ: Mondja csak, mikor mentek szét? Mennyi ideje lehet?

ISKOLASZOLGA: Várjon csak! Egy éve volt nyáron. Igen, egy éve. Jövő nyáron lesz második éve.

VARGÁNÉ: És mondja, hallottam, hogy ideig nem tanított.

ISKOLASZOLGA: Igen. Mikor örökölt, akkor lemondott, és nem tanított, de azt hallottam a tanári szobában, hogy már a múlt őszkor vissza akart jönni, csak hogy akkor nem volt hely.

VARGÁNÉ: No de ilyet!

ISKOLASZOLGA: De isten áldja meg, sietek a notesszal. *(El.)*

JULIETTE *(belép)*: Jó napot kívánok!

VARGÁNÉ: Jó napot!

JULIETTE: Horvát tanár úr itt lakik, kérem?

VARGÁNÉ: Igen.

JULIETTE: A nagyságos asszony küldött, hogy mondjam meg: a nagyságos úr régi íróasztalát még délelőtt el fogja küldeni.

VARGÁNÉ: Igen, mondta a tanár úr, hogy egy íróasztalt hoznak.

JULIETTE: Mikor jön ma haza a nagyságos úr?

VARGÁNÉ: Azt mondta, hogy tizenegy óra után itthon lesz.

JULIETTE: A nagyságos asszony el akar jönni. Beszélnivalója van a nagyságos úrral.

VARGÁNÉ: Ugyan mi beszél nivalója lehet?

JULIETTE: Azt nem tudom.

VARGÁNÉ: Hát mondja, mikor veszi el őt az a kapitány?

JULIETTE: Azt én nem tudom.

VARGÁNÉ: De jár oda magukhoz!?

JULIETTE: Mostanában nem nagyon jön. Jobb is szeretem, ha nem jön.

VARGÁNÉ: Mért?

JULIETTE: Nagyon smucig ember. *(Sóhaj.)* Tudja, hogy a nagyságos asszonynak nincs pénze, és mégse ad neki.

VARGÁNÉ: Ne mondja! Nem ad neki pénzt?

JULIETTE: Én már négy hónapja egy krajcárt se kaptam a béremből. El is megyek. Október elsején felmondok.

HORVÁT *(megjelenik. Filozofikus nyugalom jellemzi mozdulatait és beszédét. A szobalánnyal bizonyos erőltetett, de ízléses kedélyességgel beszél):* No mi az, Juli?

Vargáné kimegy.

JULIETTE: Kezét csókolom, nagyságos úr! Eljöttem megmondani, hogy az íróasztalt, ami végezt írni tetszett, a nagyságos asszony még ma délelőtt elküldi, és ő maga is eljön, mert szeretne beszélni a nagyságos úrral.

HORVÁT: Beszélni velem? *(Kicsit meg van döbbenve, de azért továbbra is tréfás.)*

JULIETTE: Igenis.

HORVÁT: Mondja meg neki, hogy délután kettőig itthon vagyok.

JULIETTE: Igenis. Kezeit csókolom. *(El.)*

HORVÁT *(leteszi a kabátját. A szekrényből előveszi a régi munkakabátot, felhúzza, majd egy vastag könyvet kezd föl vágni. Látszik, hogy mindezt jó érzéssel, céltudatossággal és megelégedettséggel teszi. Ha nem is boldog, de egyensúlyban van. Kopogás):* Szabad!

BADICS *(belép. Hóna alatt dolgozatok. Mélyen meghajlik.)* Alázatos szolgája!

HORVÁT: Jó napot, Badics! Tegye ide, kérem. *(Az asztalon helyet mutat.)*

Badics odateszi.

HORVÁT: Köszönöm, hogy elhozta.

BADICS: Kérem alássan.

HORVÁT: Foglaljon helyet.

BADICS: Köszönöm szépen. *(Mereven ül.)*

HORVÁT: Ez a második dolgozat egy kicsit nehezebb tárgy volt, ugye?

BADICS: Igen. Mindenesetre.

HORVÁT: Mennyit írt róla?

BADICS: Tizenhat oldalt.

HORVÁT: Remélem, olyan jó lesz, mint amilyen az első dolgozata volt.

BADICS: Igyekeztem.

HORVÁT: Látom, hogy önállóan tud gondolkodni. Ezt nagyon becsülöm.

Badics boldogan feszeng a széken.

HORVÁT: A legtöbb ember nem képes erre. Még felnőttek sem. Van eszük, de nem használják, hanem egyszerűen úgy cselekszenek, mint mások. Például módjukban volna meggondolni, ha valamit tenni akarnak, és mégsem gondolják meg. A gondolkodás önállósága olyan valami, ami megvédi és megvédheti az embert minden kellemetlenségtől. Ezt ön még nem érti. Majd később, az életben lesz alkalma arra, hogy megértse.

BADICS: Igen.

Szünet.

HORVÁT: Mához egy esztendőre már az egyetemre iratkozik. Ott már kezdeni fogja az életet megismerni. Ott már igen. Még nem választott pályát?

BADICS: Még nem, azaz körülbelül. Talán orvos leszek.

HORVÁT: Orvos? Nagyon szép pálya. Azaz tulajdonképpen minden pálya szép, csak boldoguljon rajta az ember. De még ez se fontos. Az a fontos, hogy az ember meg legyen elégedve magával.

BADICS: Igen.

HORVÁT: Ez pedig csak úgy érhető el, ha mindent, amit tenni akar, jól meggondol, szóval ha önállóan gondolkodik, akkor aztán soha sincs oka megbánni, amit tett.

BADICS: Igen.

HORVÁT: Mert az emberi ész olyan valami, hogy rájön minden igazságra magától. Amint a kutya a szimat után megtalálja a vadat, éppúgy az emberi ész mindig ráakad az igazságra, ha meg nem kötik.

BADICS: Igen.

HORVÁT: Az emberek ugyanis megkötik az eszüket (*nevet*), nem akarnak tovább nézni az orruknál, mert tudják, hogy akkor meglátnák az igazságot, és az igazság sokszor, igen sokszor kellemetlen. Ezért aztán végképp leszoknak róla, hogy gondolkozzanak. Érti? (*Nevet.*) Pedig ez nagy ostobaság. Mert ha csak nem valami különös kegyeltjei a sorsnak, egyszer csak mégis el kell jutniuk az igazsághoz. No és akkor nem tudnak mit csinálni. Akkor kétségbeesnek, tönkremennek, elvesztik a fejüket, elégedetlenek önmagukkal, pedig a megelégedettség a legfontosabb dolog. Ilyenkor aztán nagyon nehéz visszanyerni azt. De szert lehet rá tenni. Mert az a másik megelégedettség, ami onnan eredt, hogy nem nézték meg az igazságot, hazug, erkölcstelen és nevetséges megelégedettség volt, míg az a másik megelégedettség, amelyet az ad meg, hogy lenyeljük az igazság keserű piruláját, és megnézzük az igazságot, és meglássuk az igazságot, és a végére járunk az eszünkkel az igazságnak, mert a mi emberi eszünk olyan nagyszerűen képes erre, ez a megelégedettség aztán az igazi, mert ezt nem változtatja meg semmi, ez biztos talaj, amelyen keményen megállhatunk, és nem kell soha félni, hogy egy napon beomlik a lábunk alatt. (*A végén kissé kedélyesen, nevetve az asztalra csap.*)

BADICS: Igen.

VARGÁNÉ (*belép*): Kérem, tanár úr, egy hölgy óhajt beszélni a tanár úrral.

Badics feláll.

HORVÁT: Rögtön. (*Vargáné el.*) No, sokat meséltem most magának. Gondolkozzék rajta, mert érdemes, de önállóan gondolkozzék rajta, ne higgye el nekem, hogy így van, hanem saját maga kezdje el újra a gondolatmenetet, és vizsgálja meg, hogy ugyanoda lyukad-e ki, ahová én. És csak akkor fogadja el, ha ugyanoda jut. (*Kezet nyújt.*)

BADICS: Igenis.

HORVÁT: Isten áldja meg!

BADICS (*még egyszer mélyen meghajlik*): Alázatos szolgája.

HORVÁT: Tessék!

HORVÁTNÉ: (*kockás, sötét színű kendőben, fekete ruhában belép*): Ó, Istenem, Kálmán! (*Sírni kezd. Ráborul.*)

HORVÁT: No, ne sírj. (*Nem taszítja el, de nem nyúl hozzá. Megfogja a kezét, odavezeti az asztalhoz*). Ül le!

Horvátné az asztalra borulva tovább sír.

HORVÁT: No, ne sírj. Beszélj, kérlek. Mit akarsz, mért jöttél?

HORVÁTNÉ: Mért jöttem? Ó, milyen kegyetlen vagy, hogy ezt kérdezed!

HORVÁT: No, ez még talán nem kegyetlenség.

HORVÁTNÉ (*meztörli a szemét*): Azért jöttem, Kálmán, hogy bocsánatot kérjek tőled. (*Sír.*) Megkérjelek, fogadj vissza, mert így nem tudok élni. Nem tudok...

HORVÁT: Kérlek, ne beszélj tovább. Nem akarlak megalázni azzal, hogy mindezt végighallgassam és aztán nemet mondjak. Megmondom hát most mindjárt, hogy ez lehetetlenség.

HORVÁTNÉ: Ó, Istenem, ha elmondhatnám, hogy mennyit szenvedtem, hogy mennyire megbántam, amit tettem, hogy milyen csúnya, utolsó dolognak tartom az egészet, akkor meggyőződne róla, hogy csak szerencsétlen vagyok és nem gonosz. Nem vagyok gonosz. Nem vagyok rossz. Szerencsétlen vagyok, mert szeretlek, Kálmán. Jobban szeretlek, mint valaha.

HORVÁT: Szeretsz? (*Mosolyog.*)

HORVÁTNÉ: Igen, szeretlek. Esküszöm neked, téged szeretlek, csak téged, s ez az utolsó esztendő olyan számomra, mint egy rossz álom.

HORVÁT: Várj csak, kedves Piri. Várjál. Most hadd beszéljek én. Be fogod látni, hogy nem vagyok igazságtalan irántad. Te arra kérsz engem, hogy bocsássak meg neked. Megbocsátok. Nem haragszom rád többé. Kívánom, hogy élj boldogan. Nem volt ez mindig így. Tavaly nyáron, amikor kikergettél a házadból, akkor gyűlöltelek, nagyon gyűlöltelek, és arra gondoltam, hogy megöllek. Nagyon nehéz volt lemondanom erről a tervről. Nemegyszer zsebembe dugtam már a revolvert, hogy elmegyek hozzád és lelőlek. Aztán mégis inkább a kocsmába mentem. Bizonyára hallottad, hogy ittam. Nem mulattam. Leültem és ittam. Ittam, hogy ne érezzem a fájdalmat, hogy ne kelljen rád gondolnom. Hogy ne kelljen arra gondolnom, milyen ostobán elhibáztam az életemet, milyen ostobán szétszórtam nyolcvanezer forintot, amellyel magamat is, téged is egész életre boldoggá tehettem volna. Mert rájöttem ám, hogy magam voltam mindennek az oka.

HORVÁTNÉ: Látod, látod, ugye! (*Kezéhez kap.*)

HORVÁT (*lassan kihúzza a kezét*): Igen, magam voltam mindennek az oka. Bevallom előtted is. Volt időm gondolkodni. Mindennek rájöhettem a nyitjára. Egy egész esztendeig ezen gondolkoztam. Könnyelmű embernek születtem. Nem tudtam a pénzzel bánni. A vágyaim elragadtak, és úrrá lettek felettem. Vakon engedelmeskedtem nekik. Minden vágyamat teljesítettem. Megvásároltam mindenfélét, ami megtetszett. És nem voltam képes arra, hogy egyetlen kívánságodat ne teljesítsem. Ezt gázságnak tartottam volna akkor. Én, akit azelőtt a sors arra kárhoztatott, hogy a vágyaimat úgyszólván sohasem teljesíthettem, úgy éreztem, hogy most elégtételt kell vennem a nehéz esztendők szenvedése miatt, rögtön, most egymás után meg kell valósítanom minden óhajomat. Nem mertem és nem akartam arra gondolni, hogy erre az örökség nem lesz elég, hogy az hamar, nagyon hamar elfogy. Egyszerű polgári családból származtam. A gyámapám közönséges paraszt volt. Nem volt megfelelő társaságom. A tanárokat, a kollégáimat nem szerettem. Mást akartam. Az előkelőség és az elegancia tetszett nekem. Ezért, mint a gyerek, egyenesen azok megszemélyesítőihez, a katonatisztekhez fordultam. Volt pénzem, megszerezhettem magamnak ezt a társaságot. Teljesíthettem ezt a vágyamat is. Úrnak és nagylelkűnek születtem. Az vagyok ma is. Nesztek, itt van! Szeretek másoknak örömet okozni. Gyönyörködtem abban, hogy ha elém tettek egy váltót, azt meg sem néztem és aláírtam. Ezt valami szép és lélekemelő dolognak éreztem. Mert valóban az is. Amikor hozták a barátaim kifizetetlen váltóit, kinyitottam a tárcámat, és könnyű szívvel leszámoltam a pénzt. Mennyi kell? Ezer korona? Itt van. Vagy ötezer? Nem tesz semmit: itt van. Úgy éltem és gondolkoztam, mintha tenger pénznek volnék az ura. Ha ma milliárdos lennék, újra így tennék. Ha azonban még egyszer nyolcvanezer forintot adnának a kezembe,

akkor egészen másképp rendezném a dolgokat. De akkor gyerek voltam. Tetszett, hogy úgy élek, mint az előkelő urak. Vadásztam, célba lőttem és lovagolni tanultam. Miután Magyarországon a gazdag emberek így élnek, a szegény emberek abban a hagyományban nőnek fel, hogy ez a legszebb élet. Nincsenek tekintettel arra, hogy a gazdag emberek csak azért élnek így, mert nem értenek semmihez, és miután egész nap nincs semmi dolguk, egész nap szórakoznak, és olyan szórakozást választanak, amihez semmilyen különös tudomány nem kell. Mondhatnám, hogy az egész mód, ahogyan elvertem a sok pénzt, elrontottam az életemet és a tiédet is, ezen a begyöpösödött és merőben magyar felfogáson alapult, amelyet nálunk a polgárság az előkelő életet illetően a dologtalan gazdagoktól tanul. Értesz engem?

HORVÁTNÉ: Igen.

HORVÁT: Figyelj kérlek, jól rám. Ebből fogod megítélni, hogy mennyire nem vagyok igazságtalan irántad. Azóta, hogy elváltunk, sokat gondolkoztam és tanultam. Nem könyvből. Úgy tanultam, hogy mindenről pontosan és részletesen gondolkoztam. Azt mondhatnám, hogy ez alatt a másfél év alatt fejlődtem igazán férfivá. Mikor az örökségünkhöz hozzájutottunk, akkor közös megegyezéssel - e szerint a polgári fölfogás szerint, amely a legfőbb jónak és legszebbnek a dzscentri életet tekinti, játszani kezdtük a dzscentri házaspárt. Te jukkerasszony lettél, én pedig egy kaszinói úr. Tetszelegtünk magunknak a szerepünkben, és nem fáradtunk bele a játékba, mert mulatságos volt. Bámultak bennünket, irigyeltek bennünket, mi pedig bámultuk saját magunkat. Én szeretőt tartottam, te pedig udvaroltattál magadnak. Nem voltál rám féltékeny, vagy pedig nem mutattad. Én azonban nagyon féltékeny voltam rád, de szintén nem mutattam. Akinek rendben van az erszénye, annak ez nem olyan nehéz, mint egy szegény embernek. Amint fogyott a pénzünk, s én néha aggódva gondoltam arra, hogy nemsókára végképp elfogy, úgy nőtt a féltékenységem. De akkor már nem tudtam változtatni semmin, meg aztán meg is voltam győződve róla, hogy nem fogsz megcsalni. Többször akartam említeni neked, hogy ezt elvárom tőled, de aztán azt gondoltam, hogy egy kaszinói úr ilyen dolgokról soha, semmilyen körülmények között nem beszél a feleségével. És akkor egy idegen ember részegen megmondta nekem, hogy már elkéstem, már hiába szólnék. Ami azután történt, az csak megerősítette bennem a gyanút, hogy a dolog nem lehet üres szóbeszéd.

HORVÁTNÉ: De hiszen akkor még nem csaltalak meg.

HORVÁT: De igen. Ezt utóbb teljes bizonyossággal megtudtam. Már akkor csaltál, amikor még szó se volt a válásról. Belátom, hogy ennek inkább én voltam az oka, mint te. Én kezdtem ezt a játékot, te csak velem jöttél, és stílszerűen folytattad. Nem is vagy hibás.

HORVÁTNÉ: No látod?! Édes Kálmánom!

HORVÁT: Azonban én most nagy nehezen talpra álltam. Nehéz, nagy munka volt. Háromnegyed évig ittam. Folyton ittam. Mindennap holtrészezen feküdtem le, és reggel, fölébredéskor már ott volt a konyakosüveg az asztalon. Három hónap óta azonban nem iszom. Egyszerre csodálatos erő szállt meg. Vágy, hogy még egyszer éljek, dolgozni tudjak, örülni tudjak és egészséges álommal aludjak. Hogyan sikerült ez nekem, ma sem értem, ettől a naptól kezdve nem ittam semmit. Csodálatos érzéseket éltem át. Hallatlan örömeket, amelyek olyan boldoggá tettek, hogy megbocsátottam mindenkinek, és nem bántam semmit, semmit. Örültem, hogy élek, és hogy az életet ilyen gyönyörű szépnek találom. Úgy éreztem magamat, mint a lábadozó beteg. Az ételekben csodálatos ízeket fedeztem föl. A levegőben új illatokat. A hideg víz, amelyben reggel mosdottam, az öröme, a nyugalomnak és a megelégedettségnek érzésével töltött el. Kezdtem olvasni újságokat, könyveket, érdekelt minden. Ha asszonyok, lányok jöttek szembe velem az utcán, nem néztem többé félre, nem néztem el a fejük fölött, hanem a szemük közé, és megfordultam utánuk. Úgy éreztem, hogy semmilyen igazságtalanság nem történt velem, egy kis baleset mindössze, amit szépen kihevertem és újra egész ember

vagyok. Eközben sokszor sajnáltalak tégedet, mert tisztában voltam vele, hogy számodra a csalódások csak ezután fognak következni. És ha jól sejtem, most következtek el.

HORVÁTNÉ: Ó, már régen, Kálmán, régen, mindjárt azután. *(Sír:)*

HORVÁT: Ne sírj. Figyelj rám! Szóval én talpra álltam. Nincs pénzem. A fizetésem egy része is le van tiltva a kezességi kötelezettségek révén. Havi hatvan forintból kell megélnem. De meg fogok élni. Sőt, jól fogok élni. Mindennap adok egy-két magánórát. És mától kezdve esténként írni fogok. Folytatni fogom a geológiai könyvemet. Az akadémia újra kihirdette a pályázatot, és én most már meg akarom nyerni. De nem akarok dicsekedni neked. Térjünk át a te dolgodra. Tehát azt akarod, hogy visszavegyelek?

HORVÁTNÉ: Igen, Kálmán. *(Sír:)* Igen.

HORVÁT: Miért? Mayer elhagyott? Nem akar elvenni?

HORVÁTNÉ: Nem szeretem őt! Utálom!

HORVÁT: Azt kérdeztem, el akar-e venni vagy nem.

HORVÁTNÉ: Nem tudom. Nem törődöm vele. Téged szeretlek. Ölj meg, vagy verj agyon, de bocsáss meg, és szeress újra egy kicsit.

HORVÁT: Nem öllek meg, mert már nem vagyok beléd szerelmes. Agyon nem verlek, mert szeretlek és sajnállak.

HORVÁTNÉ: Milyen jó vagy! Ó, Kálmán, ha tudnád, mit érzek! Engedd meg hogy itt maradjak, itt, ebben a szobában, ahol annyi boldog szép esztendőt töltöttünk el. Istenem *(föláll, körülnéz)*, milyen boldogok voltunk itten!

HORVÁT: Ez igaz, boldogok voltunk, de még egyszer itt, együtt boldogok sohase lehetnénk. De hát a jövőd miatt még nem kell aggódnod. Megvan a házad. Remélem, nincs rajta teher.

HORVÁTNÉ: Nincs.

HORVÁT: Abból megélhatsz. A házból két lakást lehet csinálni. Kiadod, kapsz érte ezer forintot. Magad meg ellakhatsz az udvari két kis szobában. A berendezést pedig eladhatod. Kaphatsz érte négy-ötezer forintot.

HORVÁTNÉ: Azt már részben eladtam.

HORVÁT: Mennyiért?

HORVÁTNÉ: Ezerkétszázért.

Horvát vállat von.

HORVÁTNÉ: Nem, Kálmán. Én így gondoltam: eladom a házat, és a pénzt visszaadom neked. Vissza kell fogadnod. *(Horvát rázza a fejét.)* Nem akarom tőled többé ezt az ajándékot. Vedd vissza. Ha engem nem akarsz visszafogadni, elmegyek innen, dolgozni fogok, cseléd leszek. *(Sírni kezd.)* Nem fogok zülleni. Az a remény tartja majd bennem az erőt, hogy talán valamikor újra teljes szívvel tudsz szeretni engem. Erről nem mondok le: Ó, istenem, mennyit sírtam, hány éjszaka nem aludtam! Akkor gondoltam el mindezt. Igazán nincs mit tennem. Az édesapám meghalt. Ha az anyám élne, elmennék hozzá, mellette maradnék. Ő nem kergetne el. *(Sír:)* De nincs senkim, senkim, csak te vagy. És neked sincs senkid, csak én. Ezt be kell látnod. Nincs senkid.

HORVÁT: Nincs senkim. Magam vagyok. De a magányom nyugalma nem ajándékozhatom oda neked. Nehezen szereztem meg. Nagyon nehezen. Nehéz munkával. Bele is öszültem ebbe a munkába egy kicsit. Nézd! *(A haját mutatja, szelíden.)* Ennek a munkának a sikerét nem

kockáztathatom többé. Nem tehetem többé valakitől függővé, például tőled. Ha ezt nem nézném, visszavennék. Hogy itt élj velem. Vigasztalnálak, beszélgetnék veled. Talán egy-két év múlva örömet kezdenék találni benne, ha megcsókolnálak, de mindez kétes, bizonytalan. Így lenne-e? Nem bánnám-e meg? Nem rontanám-e el azt a hűvös boldogságot, amelyet a magány ad meg és az, hogy ki tudtam békülni a sorsommal. Nem, ezt nem szabad kockáztatnom. Önzés ez tőlem, de nem csúnya önzés. *(Szünet.)* Nem ajánlhatok neked mást, mint amit mondtam. A ház jövedelméből megélhatsz. Élj úgy, mint egy özvegyasszony.

HORVÁTNÉ: Kálmán, borzasztókat beszélsz. Én fiatal vagyok.

HORVÁT: Én is fiatal vagyok. *(Szünet.)* Később, talán évek múlva még összekerülhetünk. Ha sokat, nagyon sokat szenvedtél már. Mert egy asszony szenvedése sokkal kisebb értékű, mint egy férfié. Neked sokkal hosszabb ideig kell szenvedned miattam, mint amennyit én szenvedtem miattad, hogy közelebb kerüljek hozzád. Most még messze vagyunk egymástól. Én egy egész esztendeig a legnagyobb nyomorúságban voltam. Nálad csak most kezdődik, hiszen még két héttel ezelőtt láttalak az utcán Mayerrel.

HORVÁTNÉ *(elhaló hangon)*: Ó, már hónapok óta borzasztó állapotban vagyok.

HORVÁT: Azt látom, hogy megkomolyodtál. Gondolkozni kezdesz a dolgokról. Még többet kell gondolkoznod. Sokat. Neked is talpra kell állnod. Egyedül. Segítség nélkül. Akkor talán még szó lehet arról, hogy együtt menjünk tovább. Akkor már nem lesz rám szükséged, nem lesz rám föltétlenül szükséged, és akkor talán nem is lesz rám nézve többé áldozat, ha magamhoz veszek. Most főképp az eldobott szeretőt látom benned. Ha engedném, hogy ide jöjj lakni, ez nagy-nagy áldozat volna részemről. Ezt magad se tartod kíváncsnak, ugye?

HORVÁTNÉ: Nem.

HORVÁT: De ha évek múlva, mondom, évek múlva azt látnám, hogy van erőd legyőzni a szerencsétlenségedet, mint ahogy nekem volt erőm hozzá, s neked ez könnyebb lehet, mint nekem, mert engem csak az élet vágya segített, téged pedig a szerelem fog segíteni, ha csak ugyan szeretsz engem, mondom, ha lesz ehhez erőd, akkor talán egy magamhoz méltó asszonyt fogok benned majd látni, és nem szánalomból, nem könyörületből vagy a régi szerelem emlékei miatt, hanem egy új szerelem hatása alatt nyújtom feléd a kezemet. Ez egészen más volna. Egészen más. Érted?

HORVÁTNÉ: Igen. *(Szemét töröli.)*

Vargáné kopog.

HORVÁT *(kinéz)*: Mi az?

VARGÁNÉ: Egy íróasztalt hoztak.

HORVÁT: Hozzák csak be. *(Kitárja az ajtót.)* Ide tegyék. *(A régi helyre mutat. Két meztlábás napszámos behozza az asztalt.)*

HORVÁTNÉ: Milyen rendetlenek ezek a cselédek, le se törölték. *(A zsebkendőjével törölgeti.)*

HORVÁT: Vargáné asszony, legyen szíves, törölje csak le az asztalt.

VARGÁNÉ *(bejön)*: Igenis. *(Törölgeti.)*

Horvát pénzt ad az embereknek. A napszámosok száján látni, hogy ezt mondják: „Köszönöm alászlógája”, de nem hallani. Horvátné felveszi a kendőt, és szomorúan nézi, hogy a férje fürgén kulcsokat vesz elő egy kis dobozból.

HORVÁT: Megvan! *(Az íróasztalhoz lép, és kinyitja a fiókját.)* Horvátné a tintát és a tollat a középső asztalról az íróasztalra teszi.

HORVÁT *(széket hoz, leül, és a legalsó fiókból kikeresi könyvének a kéziratát):* Itt van. Százhuszonhét oldal. *(Nézegeti. Nem néz föl.)* Hogy voltam képes ezt félretenni? Látod, ez volt a bűnöm, és bűnhődtem is érte.

HORVÁTNÉ *(az ajtó felé oson, megáll):* Isten veled, Kálmán! Dolgozzál sokat. Jó munkát kívánok neked. *(Elcsuklik a hangja.)*

HORVÁT *(hirtelen, meglepetten föláll. Látszik, hogy szeretne odamenni, szeretné megsimogatni a síró asszonyt, aztán mégis úgy marad állva az asztalnál):* Isten veled!

HORVÁTNÉ: Úgy fogok tenni, ahogy mondtad. *(El.)*

HORVÁT *(egy pillanatig mereven néz maga elé, aztán leül, félreteszi a teleirt papírokat, tiszta papirost vesz elő, bemártja a tollat, megnézi a régi kéziratot, és írni kezd. Mintegy magát biztatva):* Tehát a harmadkor...

Függöny